

SOUKROMÁ VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ ZNOJMO

Mikroekonomie

distanční studijní opora – pracovní sešit

Kamil FUCHS

Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo
2013

Mikroekonomie

Vydala Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo

1. vydání

Znojmo, 2013

recenzní posouzení: Doc. Ing. Jiří Blažek, CSc.

© Kamil Fuchs, 2013

ISBN 978-80-87314-57-9

Název

- Mikroekonomie

Určení

- Pro výuku všech studijních oborů v kombinované formě studia a pro přípravu na semináře v prezenční formě studia na Soukromé vysoké škole ekonomické Znojmo - 1. semestr

Garant/autor

prof. PhDr. Kamil Fuchs, CSc.

Cíl

Vymezení cíle

V předmětu mikroekonomie si na základě zvládnutí obsahu studijního textu osvojíte základní teoretické znalosti z teorie mikroekonomie. Vzhledem k tomu, že se jedná o první část základního kurzu ekonomie, je v úvodní části kladen důraz na osvojení základních souvislostí mechanismu fungování národního hospodářství jako celku. Důraz je položen na pochopení předmětu zkoumání ekonomie a metod, které jsou v ekonomii využívány při popisu a analýze hospodářských procesů. Výklad mikroekonomie pak umožní pochopit motivaci a důsledky jednání spotřebitelů i firem na trhu a interpretovat tak důsledky fungování tržního mechanismu v konkrétních podmínkách. Tím se vytváří předpoklady k úspěšnému zvládnutí nejen teorie mikroekonomie a bezprostředně navazujícího kurzu makroekonomie, ale naplněna je rovněž funkce teoretického základu pro oborově profilující předměty studia.

Dovednosti a znalosti získané po studiu textu

Úspěšné absolvování kurzu Vám umožní, na základě zvládnutí základního pojmového aparátu ekonomie, postihnout mikroekonomické souvislosti fungování trhů. Tím se vytváří předpoklady k Vaší schopnosti identifikovat mikroekonomické jevy a porozumět mikroekonomickým vlivům na proměny a vývoj hospodářské situace. Zvládnutí kurzu by mělo především oprostít Vaše myšlení od zjednodušených interpretací hospodářských procesů a tím vytvářet předpoklady pro kvalifikované jednání.

Obsah:

1. ÚVODNÍ SEMINÁŘ	7
1.1 CHARAKTERISTIKA POJMŮ	7
1.2 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ.....	9
1.3 TESTOVÉ OTÁZKY.....	9
1.4 GRAFICKÁ ŘEŠENÍ	11
1.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ SPRÁVNÉ	12
2. SEMINÁŘ – VZTAH POTŘEB, VÝROBNÍCH FAKTORŮ A VÝSTUPŮ V HOSPODÁŘSTVÍ	14
2.1 SHRNUÍ UČEBNÍHO TEXTU.....	14
2.2 CO ROZUMÍME POJMY?	15
2.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ.....	16
2.4 TESTOVÉ OTÁZKY.....	16
2.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ	17
3. SEMINÁŘ – ZÁKONITOSTI UŽÍVÁNÍ ZDROJŮ	18
3.1 SHRNUÍ UČEBNÍHO TEXTU	18
3.2 CO ROZUMÍME POJMY?	19
3.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ.....	20
3.4 TESTOVÉ OTÁZKY.....	20
3.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ	21
3.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE	21
4. SEMINÁŘ – ZPŮSOBY KOORDINACE A PŘEDNOSTI TRŽNÍ KOORDINACE EKONOMIKY	22
4.1 SHRNUÍ UČEBNÍHO TEXTU.....	22
4.2 CO ROZUMÍME POJMY?	23
4.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ.....	24
4.4 TESTOVÉ OTÁZKY.....	25
4.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ	26
5. SEMINÁŘ – VÝZNAM KONKURENCE PRO MECHANISMUS TRHU	27
5.1 SHRNUÍ UČEBNÍHO TEXTU	27
5.2 CO ROZUMÍME POJMY?	30
5.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ.....	31
5.4 TESTOVÉ OTÁZKY.....	31
5.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ	33
5.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE	33
6. SEMINÁŘ – ANALÝZA CHOVÁNÍ SPOTŘEBITELE	34
6.1 SHRNUÍ UČEBNÍHO TEXTU	34
6.2 CO ROZUMÍME POJMY?	38
6.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ.....	39
6.4 TESTOVÉ OTÁZKY.....	40
6.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ	41
6.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE NEBO VYPOČÍTEJTE	41
7. SEMINÁŘ – NÁKLADY FIRMY, POJETÍ A SOUVISLOSTI	43
7.1 SHRNUÍ UČEBNÍHO TEXTU.....	43
7.2 CO ROZUMÍME POJMY?	45
7.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ.....	46
7.4 TESTOVÉ OTÁZKY.....	47

7.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ	48
7.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE	48
8. SEMINÁŘ – ROVNOVÁHA A CHOVÁNÍ FIRMY NA DOKONALE KONKURENČNÍM TRHU	49
8.1 SHRNUÍ UČEBNÍHO TEXTU.....	49
8.2 CO ROZUMÍME POJMY?	50
8.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ.....	51
8.4 TESTOVÉ OTÁZKY.....	52
8.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ	53
8.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE	54
9. SEMINÁŘ – ROVNOVÁHA MONOPOLU	55
9.1 SHRNUÍ UČEBNÍHO TEXTU	55
9.2 CO ROZUMÍME POJMY?	56
9.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ.....	58
9.4 TESTOVÉ OTÁZKY.....	59
9.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ	61
9.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE	61
10. SEMINÁŘ – ROVNOVÁHA FIRMY NA OLIGOPOLNÍCH TRZÍCH A TRZÍCH MONOPOLISTICKÉ KONKURENCE..	62
10.1 SHRNUÍ UČEBNÍHO TEXTU.....	62
10.2 CO ROZUMÍME POJMY?	64
10.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ.....	65
10.4 TESTOVÉ OTÁZKY.....	65
10.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ	66
10.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE	67
11. SEMINÁŘ – TRHY VÝROBNÍCH FAKTORŮ – UTVÁŘENÍ CEN A MEZNÍ PRODUKTIVITA.....	68
11.1 SHRNUÍ UČEBNÍHO TEXTU.....	68
11.2 CO ROZUMÍME POJMY?	70
11.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ.....	71
11.4 TESTOVÉ OTÁZKY.....	71
11.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ	72
11.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE	73
12. SEMINÁŘ – TRH PRÁCE A NEZAMĚSTNANOST.....	74
12.1 SHRNUÍ UČEBNÍHO TEXTU	74
12.2 CO ROZUMÍME POJMY?	75
12.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ.....	77
12.4 TESTOVÉ OTÁZKY.....	77
12.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ	78
12.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE	78
13. SEMINÁŘ – TRH KAPITÁLU	79
13.1 SHRNUÍ UČEBNÍHO TEXTU	79
13.2 CO ROZUMÍME POJMY?	81
13.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ.....	82
13.4 TESTOVÉ OTÁZKY.....	83
13.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ	85
13.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE	85

ÚVOD

Pracovní sešit je doplňkovým učebním textem a jeho posláním je vytvořit předpoklady pro úspěšné zvládnutí učebního textu Ekonomie – základy mikroekonomie. Je určen studentům 1. ročníku a umožňuje osvojení základních kategorií, souvislostí a zákonitostí obecné ekonomické teorie, s důrazem na pochopení základních souvislostí mikroekonomické sféry národního hospodářství.

Jako doplňkový text předpokládá studium základního textu a nemůže ho nahradit. Jednotlivé konkrétní otázky a souvislosti, které jsou při procvičení voleny, mají napomáhat ujasnění poznatků, jejich pochopení a umožnit jejich využití při formování odpovědí.

Úspěšné zvládnutí studia mikroekonomie, jakož i ekonomie, vyžaduje schopnost oprostit se od zjednodušujících závěrů a pěstování schopnosti osvojovat si poznatky ujasňováním si obsahu jednotlivých kategorií, a to ve vzájemných souvislostech a podmíněnostech. Právě tomuto poslání je nasměrován obsah, forma i struktura pracovního sešitu.

Efektem pečlivého osvojování si základních pojmů a souvislostí by měla být schopnost vidět a kvalifikovaně vnímat hospodářský svět, který je nám blízký a každodenně se nás bezprostředně dotýká. Je to svět plný zákonitostí i nahodilých vlivů, ale také svět proměnlivý, což přináší rizika zjednodušených, jednostranných a ve své podstatě nesprávných soudů.

1. ÚVODNÍ SEMINÁŘ

Posláním pracovního sešitu z mikroekonomie je podpořit možnosti samostudia, kde vedle zvládnutí teoretického obsahu se studiem předmětu nabývají a osvojují jak teoretické znalosti, tak dovednosti. Pracovní sešit umožňuje snadné ověření toho, jak byl zvládnut teoretický obsah jednotlivých témat. Měl by vést k prohloubení osvojených znalostí a zejména napomáhat schopnosti poznatky využívat při řešení konkrétních otázek. Pracovní sešit pěstuje návyk popisovat i vysvětlovat hospodářské jevy pomocí adekvátního pojmového aparátu. Rovněž napomáhá u jednotlivých jevů a procesů porozumět jejich obsahu, ale především se nedopouští jednostrannosti při vyslovování hodnotících soudů. Na základě zvládnutí studia uvedených tematických okruhů by se rovněž měla výrazně projevit vyšší vypovídací schopnost informací o minulém, současném i budoucím hospodářském vývoji, které jsou publikovány v odborném tisku.

Aby došlo k naplnění presentovaného závěru, vznikla tato učební pomůcka, která se soustřeďuje na aktivní osvojení pojmů a souvislostí, s důrazem na pěstování schopnosti jejich aktivní využívání při argumentaci. Po obsahové stránce vychází s obsahové náplně a časové posloupnosti jednotlivých témat a tomu odpovídá obsahové řazení kapitol.

Jednotlivé kapitoly jsou strukturovány následovně:

- Shrnutí učebního textu
- Charakterizujte pojmy
- Otázky k zamyšlení a procvičení
- Testové otázky
- Rozhodněte, zda je tvrzení správné
- Grafická řešení

Má-li cvičebnice naplnit cíl, ke kterému je určena, předpokládá aktivní přístup studujícího. Nežádoucí je především tendence pasivně, mechanicky přistupovat k volbě či vypracování odpovědi. Měla by být prosazována zásada, že nejde přednostně či výlučně o to, která či jaká odpověď je správná, ale především schopnost vysvětlit, proč je správná. K tomu je žádoucí v jednotlivých částech respektovat následující doporučení.

1.1 CHARAKTERISTIKA POJMŮ

V úvodní části jednotlivých kapitol, jsou uváděny pojmy představující základní pojmový aparát. Smyslem je ujasnění si pojmu a fixaci pojmu s ekonomickým obsahem. Zvláště je nutno dbát na skutečnost, že mnohé z uváděných pojmů jsou užívány v běžném životě (ať se jedná o diskuse, vyslovování názorů či vnímání hospodářských správ ve sdělovacích prostředcích). To ve svém důsledku znamená, že mnohé ze základních pojmů jsou nám povědomé nebo dokonce máme pocit, že jsou nám důvěrně známé. S těmito pojmy máme v hlavách již uložený určitý obsah či alespoň představu o tomto obsahu. Je nutné upozornit, že ekonomická teorie často s uvedenými pojmy spojuje jiný obsah, a proto je nutno pečlivě ujasňovat, zda je obsah přiřazený danému pojmu v ekonomii totožný s obsahem, který máme

s pojmem spojen. Pokud tomu tak není, je nutno velmi pečlivě nahradit a fixovat obsah, se kterým je makroekonomii pracováno.

Příklady možných obsahových odlišností:

- Růst poptávky:
 - Běžně chápáno jako zvýšení množství, které je poptáváno, což nastane např. při cenovém poklesu. Proto je běžné slovní spojení, v důsledku klesající ceny roste poptávka a naopak s rostoucí cenou poptávka klesá.
 - V ekonomii se však růstem poptávky rozumí skutečnost, že při dané ceně se na trhu projevuje ochota nakupovat větší množství.
- Naturální hospodářství je pojem, se kterým se setkal opakovaně každý a v povědomí je založeno, že je to odlišná forma od tržního hospodářství. Nicméně i zde je zpravidla založena nesprávná interpretace obsahu.
 - V běžném životě se odlišnost naplňuje představou, že v tržním hospodářství se směňuje pomocí peněz, zatímco v naturálním hospodářství se vyměňují výrobky navzájem.
 - Tzn., že především dochází k záměně pojmu hospodářství pojmem směna, což samo o sobě je velmi problematické. Směna se skutečně může dělit na naturální (výrobek za výrobek, tedy barter) a peněžní.
 - Hospodářství se dělí na naturální a tržní (směnné) podle toho, zda směna existuje či neexistuje. Pokud dochází ke směně (a je jedno, zda má podobu peněžní či naturální), označíme hospodářství jako tržní. Pokud ale ke směně nedochází, tzn., že podíl, který získáváme v rozdělovacích procesech, také v této formě spotřebujeme, pak se jedná o hospodářství naturální.

Obdobně by bylo možno pokračovat i příklady, kdy se proměňuje obsah pojmu v ekonomii podle kontextu, ve kterém je pojem užíván. Např.:

- Kapitál
 - jako výrobní faktor je představován strojním zařízením, čili statky, které slouží ve výroбах a prochází výrobní spotřebou.
 - v souvislosti s kapitálovým trhem půjde o peněžní prostředky, které vznikly díky schopnosti spořit a které budou použity k investování.
 - v běžném životě často ztotožňován s penězi, resp. jako kapitál se označují peníze.
- Investice
 - jsou chápány jako pořízování kapitálových statků
 - v souvislosti s poskytováním dočasně volných prostředků pak označení pro jejich použití za účelem zhodnocování, zejména nákupy cenných papírů.

Proto při osvojování pojmů je nutné si vymezovat jejich obsah a ten spojovat s kontextem, ve kterém jsou zaváděny. Obdobně platí pro pojmy, kterými se označuje souvislost mezi jevy.

1.2 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ

Jedná se o otevřené otázky, které sledují schopnost pojmenovat souvislost mezi výše uváděnými pojmy nebo schopnost vyjádřit a presentovat vlastnost (charakteristiku) některého ze základních pojmů. Zde platí vše uváděné v předchozí části. Tyto vztahy je možno ilustrovat pojmy z následující první kapitoly. Poslední z pojmů, které mají být charakterizovány je hospodářský mechanismus.

Pokud bychom chtěli charakterizovat obsah pojmu *hospodářský mechanismus*, pak uvedeme:

- Je to mechanismus, kterým se v hospodářství rozhoduje o tom co, jak a pro koho vyrábět, tzn. mechanismus, kterým je rozhodováno o tom, jak budou rozděleny omezené zdroje mezi výroby jednotlivých druhů statků.

Otázka č. 6 se ptá: Proč musí v hospodářství působit hospodářský mechanismus?

- Pak v odpovědi by mělo být zdůrazněno, že omezené zdroje umožňují poskytovat výstup (množství statků), který je nedostatečný pro uspokojení všech potřeb lidí (společnosti). Proto je nutné, aby byly omezené zdroje přednostně nasměrovány na výrobu těch statků, které slouží k uspokojování naléhavějších potřeb. Takové rozdělení a užití zdrojů je posláním hospodářského mechanismu.

Pokud se otázka č. 8 ptá: *Vysvětlete, proč je liberalizace cen předpokladem fungování tržního mechanismu*. Pak pro odpověď je nutné si ujasnit pojem tržní mechanismus.

- Jedná se o formu hospodářského mechanismu, která je založena na cenovém principu, což znamená, že je to proces, ve kterém dochází k vzájemnému ovlivňování nabídky, poptávky a ceny na trhu. Tedy kde platí, že subjekty na straně poptávky a nabídky reagují na vývoj ceny.
- K tomu, aby subjekty stojící na poptávkové a nabídkové straně trhu mohly na vývoj ceny reagovat, musí být svobodnými a mít právo dispozice s tím, s čím na trh přichází (kupující rozhodují o tom, jak naloží s penězi, výrobci na straně nabídky rozhodují o tom, jak naloží s produkcí). Tyto předpoklady jsou splněny soukromovlastnickými poměry.

1.3 TESTOVÉ OTÁZKY

Tato část je věnována upevnění získaného poznatku a ověření správné interpretace. Na zadanou otázku je nabídnuto šest odpovědí, přičemž počet správných je od 0 do 6. Při řešení jednotlivých otázek je vhodné nejen vybrat správné odpovědi, ale ujasnit si proč odpověď je správná. Neméně důležité je u každé nevybrané odpovědi formulovat důvod, proč jsem ji nevybral. Tím se výrazně umocňuje efekt řešení, neboť argumentace proč je odpověď špatná může znamenat aktivní prohloubení kvality poznatku. Věřit důvodů se pohybuje od skutečnosti, že odpověď vzhledem k otázce nedává smysl až po např. důvod, že se jedná o jinou charakteristiku či vlastnost dotazovaného jevu. Uvedenou skutečnost můžeme ilustrovat např. jednoduchou otázkou z kapitoly o penězích:

- Papírové peníze
 - a. vznikly proto, že mají vyšší trvanlivost než drahý kov

- b. měly původně podobu státovek, bankovek a mincí
- c. byly ve zlatém standardu směnitelné za zlato
- d. v současnosti mají podobu pouze bankovek a mincí
- e. nejsou v současnosti směnitelné za zlato
- f. mají v současnosti podobu depozit a bankovek

K řešení je vhodné připomenout si základní poznatky a vymezení. Tedy peníze se definují jako univerzální prostředek používaný k placení ve směně. Papírové peníze vznikly v podobě bankovek či státovek. Vedle papírové formy peněz (dnes označované výhradně bankovky) existují i mince a tzv. depozitní peníze (vedené v podobě záznamů na účtech). Provedme výběr správných odpovědí.

- a. Zcela určitě špatná odpověď, pokud by se vůbec posuzovala trvanlivost peněz, což není pro ekonomii důležitá vlastnost, pak je u drahého kovu nesrovnatelně vyšší.
- b. Odpověď je chybná, protože skutečně papírové peníze se prosazují v podobě bankovek a státovek, nikoliv ale mincí ražených z kovů.
- c. Odpověď je chybná. V systému zlatého standardu byla garantována směnitelnost bankovek (co do původu směnky vystavované bankéři, které potvrzovaly, že bylo zlato složeno a na základě předložení byly zlatem proplacitelné), nikoliv státovek (papírové peníze emitované státem, nesměnitelné za zlato, jejich oběh byl vynucen zákonnou povinností je přijímat v transakcích).
- d. Odpověď je chybná. Současné papírové peníze mají podobu bankovek, mince nejsou papírové peníze.
- e. Tato odpověď je správná. Dnešní měny nejsou vázány na zlato a papírové peníze (bankovky) nejsou za zlato směnitelné.
- f. Odpověď je chybná. Papírové peníze mají podobu bankovek, nikoliv depozit.

Nejčastěji vznikají chybná řešení z důvodu nejasnosti si otázky. To vede zpravidla k tomu, že se postupně s dalšími odpověďmi v podvědomí mění vnímaný obsah otázky. Příkladem je předchozí odpověď f. Taková se nabízí jako správná, pokud by zadání bylo nikoliv o papírových penězích, ale o penězích. Pokud by byla zadána otázka:

- Peníze
 - mají v současnosti podobu depozit a bankovek

uvedená odpověď je v tomto případě akceptovatelná, neboť jak bylo výše uvedeno, soudobé peníze existují v podobě bankovek, mincí a depozitních peněz. A odpověď netvrdí, že peníze mají podobu pouze bankovek nebo depozit. Jsou to dvě ze tří forem.

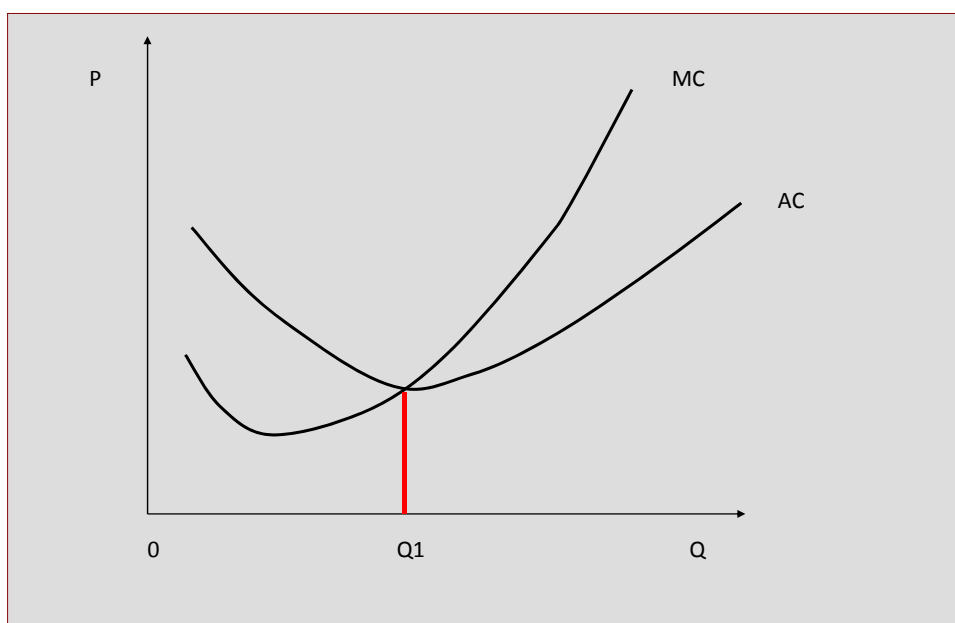
Základem úspěšného řešení naší původní otázky tedy je ujasnění si, že otázka se vztahuje nikoliv k penězům obecně, ale k jejich papírové formě, a to je nutno respektovat u každé jednotlivé odpovědi.

Vzhledem k tomu, že pro posouzení toho, zda tvrzení je či není správné využijeme grafické řešení, budeme věnovat poznámku nejdříve grafům.

1.4 GRAFICKÁ ŘEŠENÍ

Zvládnutí grafických řešení je jedním z nutných předpokladů úspěšného zvládnutí předmětu. Výchozí souvislost, která nám umožní proměnit grafická vyjádření v prostředek snadné interpretace změn a ujasnění si souvislostí, o kterých vypovídají jednotlivé křivky. Vzhledem k tomu, že učebnicové výklady jednotlivé grafické nástroje a zobrazení využívají, neměl by vznikat s jejich používáním a argumentačním využitím problémy. Rozhodující část grafických zobrazení v předmětu mikroekonomie I využívá křivek mezních a průměrných nákladů a křivek zobrazujících poptávku po výrobku, či od ní odvozených příjmových křivek. Vzhledem k charakteru grafických úloh je nezbytné vědět, jaký tvar mají jednotlivé křivky, ale také to, proč takový tvar mají. Zvláště důležité je to v případech, kdy tvar křivky krátkodobé vyjadřuje jinou souvislost než tvar křivky dlouhodobé.

Obr.: 1.1: Vztah mezních a průměrných nákladů

Uvedené grafické zobrazení se vztahuje ke krátkému období a pro pochopení a možnost argumentování je nutné si uvědomit, že obě křivky jsou nákladové, obě vyjadřují souvislost mezi množstvím produkce (Q) a jeho cenou (P) na trhu, ale mezní náklad vypovídá, co firmu stojí (jaké má náklady) dodatečná jednotka produkce, zatímco průměrný náklad (AC) je informace vztahující se k danému rozsahu produkce a uvádí co firmu stojí jednotka produkce v průměru, když je vyráběno určité množství. Např. označené množství $Q1$ je z hlediska nákladového charakteristické rovností $AC = MC$, ale jde o dvě rozdílné informace.:

- MC vyjadřují náklady na výrobu právě této, v pořadí tedy $Q1$ jednotky produkce. Tvar křivky vyjadřuje, že předchozí jednotky byly produkovány s nižším nákladem všechny další budou naopak produkovány draž.
- AC vyjadřuje, jaký je náklad na jednotku produkce, když je produkováno množství $Q1$.

Je nutno konstatovat, že grafických zobrazení bude využíváno více. Samozřejmě základním bude zobrazení vztahu nabídky a poptávky na trzích, ale důležité z hlediska výkladu mikroekonomie je i grafické řešení rovnováhy spotřebitele.

1.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ SPRÁVNÉ

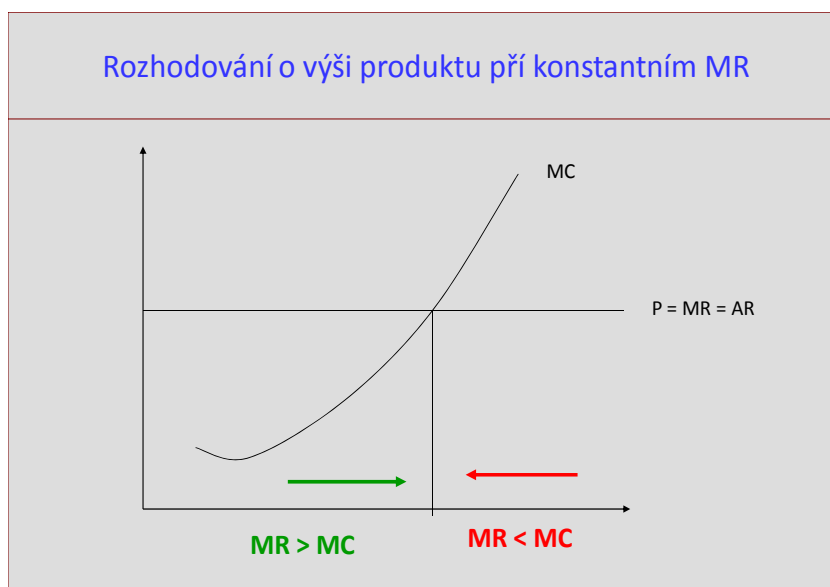
Tato subkapitola směřuje ve všech tématech k rozvíjení dovednost aktivně užívat poznatky a pomocí nich argumentovat. Jako příklad pokračujeme s již zavedeným zobrazením, nyní v souvislosti s tvrzením:

Pokud jsou mezní náklady vyšší než mezní příjmy, znamená to, že firma produkuje výstup větší než optimální.

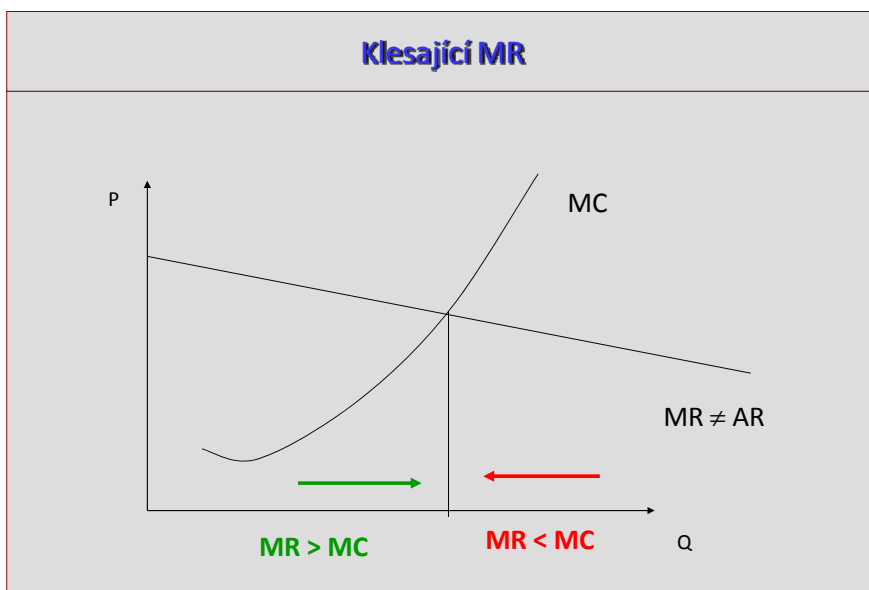
Ke správné odpovědi se snadno dopracujeme, pokud využijeme MC použité v předchozím zobrazení a doplníme o mezní příjem, který vyjadřuje, o kolik se zvýší příjem firmy, pokud realizuje na trhu dodatečnou jednotku produkce.

Porovnáním obou veličin získáme odpověď pro zadané tvrzení. Grafy vypovídají o správnost, neboť uvedená nerovnost je charakteristická pro výstup větší než optimální, a platí to pro obě tržní situace, ve kterých se může firma ocitnout. Tedy pokud může prodávat každou další jednotku stále za stejnou cenu, ale i pro případ, kdy předpokladem realizace dalších jednotek je pokles tržní ceny.

Obr. 1.2: Porovnání MC a MR slouží k určení optimálního množství produkce

Obr. 1.3: Firma může prodávat větší množství, ale za nižší cenu, pak MR je klesající

2. SEMINÁŘ – VZTAH POTŘEB, VÝROBNÍCH FAKTORŮ A VÝSTUPŮ V HOSPODÁŘSTVÍ

2.1 SHRUTÍ UČEBNÍHO TEXTU

- *Spotřeba je procesem uspokojování potřeb.*
- *Statkem označujeme všechno, co nám slouží k uspokojování potřeb.*
- *Z pohledu ekonomické teorie dělíme potřeby na ekonomické a neekonomické (mimoekonomické). Ekonomické potřeby jsou uspokojovány spotřebou statků a služeb, které jsou výsledkem hospodářské činnosti. Tyto statky se označují jako statky ekonomické (hospodářské).*
- *Výroba a potřeby se vzájemně podmiňují a ovlivňují.*
- *Ekonomické statky jsou výsledkem hospodářské činnosti (výroby) a jejich vznik předpokládá využití zdrojů - zdroje jsou vzácné, množství zdrojů neumožňuje uspokojení všech potřeb*
- *Místo obecného označení zdroje se při zkoumání fungování trhů používá termín výrobní faktory. Rozlišuje tři výrobní faktory, které jsou užívány při výrobě statků: půda, práce, kapitál.*
- *Jak již bylo uvedeno, všechny výrobní faktory jsou k dispozici v omezeném množství, můžeme je považovat za vzácné.*
- *Půda je produktem přírody, ale není volně dostupná. Jedná se o výrobní faktor vnitřně nehomogenní - půdy se liší svojí kvalitou – ta je závislá na bonitě půdy a její poloze.*
- *Práce je lidskou činností, výdej lidské energie, námaha. Nositelem je člověk a ten ji koná cílevědomě a sleduje určitý účel. Koná ji především proto, aby mohl uspokojovat své potřeby.*
- *Intenzita práce je množství práce vynaložené za časovou jednotku. Produktivitu práce, která vyjadřuje účinnost vynakládané práce. Produktivita práce roste, jestliže stejným množstvím práce je výrobce schopen vyprodukovat větší množství produkce. Růst produktivity práce patří k obecným zákonitostem rozvoje výroby. Je podmíněn zdokonalování strojů a výrobních zařízení, technologií (způsob využívání výrobních faktorů, organizací výroby, zvyšováním kvality pracovní síly.*
- *Dělna práce - znamená specializaci účastníků výroby na jednotlivé druhy pracovních činností nebo i pracovní operace. je to soustavný, neustále se prohlubující proces, v jehož průběhu se původně jednotný proces výroby statku dělí na jednotlivé části, které se osamostatňují.*
- *Dělna práce zvyšuje produktivitu, současně prohlubuje vzájemnou závislost výrobců.*
- *Kapitál je výsledkem předchozí výroby. Kapitál jako výrobní faktor jsou statky, které byly vyrobeny a pomocí nichž se vyrábějí statky jiné. Kapitálové statky neslouží konečné spotřebě, ale vstupují do výrobní spotřeby, stávají se výrobním faktorem.*
- *Společnost se musí zabývat nejen vytvářením statků, ale musí také existovat mechanismus, kterým se vytvořený statek dostane do rukou subjektu, který statek spotřebuje. Mezi výrobou a spotřebou proběhne proces rozdělování, ve kterém jednotlivé subjekty nabývají svůj podíl na vytvořené produkci.*
- *Přímé rozdělování předpokládá, že to co bylo vytvořeno je přímo přiděleno jednotlivým subjektům tak, že mohou uspokojovat potřeby. Tzn., že subjekt získává v rozdělování statky, které také spotřebuje. Pokud rozdělovací procesy tuto podmínku nesplňují, musí nastoupit směna.*
- *Směna je nutná tam, kde subjekty jsou nuceny proměnit podíl, který nabývají v rozdělování v takové statky, které chtějí a budou spotřebovat.*
- *Hospodářství, které je založeno na směně, se označuje jako směnné neboli tržní hospodářství. Pokud je základem přímé rozdělování, hovoříme o hospodářství naturálním.*

- Předpokladem směny je dělba práce a soukromé vlastnictví. Soukromé vlastnictví zakládá účastníkovi směny možnost svobodného disponování se statkem.
- Směna prošla historickým vývojem v závislosti na společenských poměrech a zejména na vlastnických formách *První směnné transakce probíhaly jako nahodilé*, když se možnost vzájemné výměny naskytla.
- Výchozí forma směny měla charakter *barteru* - přímá výměna výrobku za výrobek - *naturální forma směny*.
- Důležitým průvodním jevem rozvoje směny se stala tendence směřující k vydělení univerzálního směnného prostředku. Tím se mohla stát pouze zboží, po kterých byla všeobecná poptávka a za která se stávalo snazší nakupovat. Dochází ke vzniku *zbožových (komoditních) peněz*.
- *Peněžní směna* - směna prostřednictvím peněz, se stala impulsem stimulujícím rozvoj směny i výroby. Peníze se vyvinuly jako produkt rozvoje směny.
- Rozvoj směny také formoval požadavky na vlastnosti univerzálního směnného prostředku, tedy na peníze. K takovým požadovaným vlastnostem patřila: *dělitelnost, trvanlivost, stejnorodost, velká hodnota (vysoká kupní síla)*.
- *Peníze plní funkce: prostředek směny (transakční prostředek, prostředek oceňování (míra hodnot), uchovatel hodnot*.

2.2 CO ROZUMÍME POJMY?

	doplňte
statek	
statek volný	
statek ekonomický	
statek spotřební	
statek kapitálový	
výrobní faktor	
práce	
dělba práce	
produktivita práce	
intenzita práce	
směna	
hospodářský mechanismus	
naturální hospodářství	
tržní hospodářství	

2.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ

1. Vysvětlete, proč se potřeby mění a jaké to má důsledky pro hospodářství.
2. Vysvětlete, proč je potřeba subjektivní a co to znamená.
3. V čem spočívá rozdíl mezi produktivitou a intenzitou práce?
4. Čím se vysvětluje, že existují rozdílné vývojové tendence u zdrojů a potřeb?
5. Vysvětlete vztah naturální směny a naturálního hospodářství.
6. Vysvětlete, jak souvisí možnosti dělby práce s možností směny mezi subjekty v ekonomice.
7. Co je přímé rozdělování?
8. Jaký důsledek vyvolává, pokud není rozdělování přímé?
9. Podle čeho rozlišujeme zda je hospodářství naturální nebo tržní?
10. Co bylo příčinou vzniku peněz?
11. Vysvětlete, jak souvisí možnosti dělby práce s možností směny mezi subjekty v ekonomice.

2.4 TESTOVÉ OTÁZKY

1. Potřeby
 - a) jsou subjektivní a vyvíjejí se
 - b) dělíme na objektivní a subjektivní
 - c) se mění v čase
 - d) mají vliv na užívání zdrojů
 - e) jsou proměnlivé
 - f) jsou vždy uspokojována pomocí ekonomických statků
2. Růst produktivity práce
 - a) je důsledkem růstu intenzity práce
 - b) nelze ovlivnit, je na člověku nezávislý
 - c) se projeví zvýšením produkce
 - d) umocňuje úroveň intenzity práce
 - e) je založen na zvyšování intenzity práce
 - f) může být vyvolán zdokonalením nástrojů a zařízení
3. Kapitálový statek
 - a) je každý statek, při jehož výrobě bylo použito kapitálu
 - b) je statek vstupující do konečné spotřeby dříve než je spotřebován
 - c) je obecné označení pro statky, které nakupujeme
 - d) je statek vstupující do výrobní spotřeby
 - e) není výsledkem výroby a proto slouží k výrobě dalších statků
 - f) je prvotní výrobním faktorem

4. Transakční prostředek
 - a) je funkce peněz umožňující uchování hodnoty do budoucna
 - b) je označení pro funkci uchovatele hodnot
 - c) znamená, že peníze jsou využívány ve směně
 - d) vyjadřuje, že peníze je možno přenášet
 - e) znamená, že peníze nelze uchovávat
 - f) je základní funkcí peněz

5. Peníze
 - a) byly zavedeny jako prostředek umožňující uchovávat bohatství
 - b) byly zavedeny k rozvoji barterové směny
 - c) vznikly monetizací zlata
 - d) jsou důsledek možnosti využívat ve směně papírové peníze
 - e) jsou výsledkem výroby, jsou tedy kapitálem
 - f) vznikly jako důsledek rozvoje směny

6. Rozdělování
 - a) je fáze mezi výrobou a spotřebou
 - b) se uskutečňuje v peněžní formě
 - c) se dělí na naturální a tržní
 - d) pokud je přímé, není nutná směna
 - e) je-li přímé, je směna nutnou fází
 - f) ovlivňuje rozsah směny

7. K funkcím peněz patří
 - a) spotřeba
 - a) směna
 - b) transakční prostředek
 - c) prostředek oceňování
 - d) kapitál
 - e) možnost odložit nákup do budoucna

2.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ

1. Dělbá práce je nutnou podmínkou výroby statků.
2. Je-li potřeba objektivní, pak ji pociťuje každý člověk.
3. Růst potřeb je ovlivňován rozvojem výroby.
4. Funkce uchovatele hodnot je důležitá, protože umožňuje uchovávat bohatství v penězích.
5. Jestliže probíhá přímé rozdělování, nedochází ke spotřebě a není tedy nutná směna.
6. Směna nesouvisí s dělbou práce, protože se směňují výsledky výroby.

3. SEMINÁŘ – ZÁKONITOSTI UŽÍVÁNÍ ZDROJŮ

3.1 SHRnutí UČEBNÍHO TEXTU

- Omezenost zdrojů je obecnou vlastností, ale současně platí, že množství zdrojů se v čase proměňuje.
 - Z krátkodobého hlediska můžeme zdroje považovat za dané, stejně jako způsoby jejich používání. Pokud naopak budeme sledovat chování ekonomiky v čase, bude nutno zohledňovat skutečnost, že podmínky na vstupech se mění (co do množství a kvality).
 - *Omezenost zdrojů nutí k rozhodování (provádění volby), jaké množství výrobních faktorů a na jaké činnosti bude vyčleněno.* Přitom platí: že stejným množstvím výrobních faktorů se vytváří různá množství rozdílných statků či služeb
 - Množina maximálních výstupů ekonomiky, za výše uvedených předpokladů, se nazývá *hranice výrobních možností (HVM)*.
 - *HVM vyjadřuje: je-li dáno množství a kvalita výrobních faktorů, kterými společnost disponuje a jsou-li dány způsoby jejich používání (technologie), pak existuje hranice výstupů, kterou není možno za daných podmínek překonat.*
 - Křivka výrobních možností je vyjádřením efektivního využívání výrobních faktorů. Dosahuje-li ekonomika výkonu na hranici výrobních možností, dosahuje tzv. *výrobní efektivnosti, tzn., že společnost nemůže zvýšit výstup jednoho statku, aniž by snížila výstup jiného statku.*
 - Výkon pod hranicí je projevem výrobní neefektivnosti, a to bez ohledu na skutečnost, co bylo příčinou.
 - V tomto pojetí vyjadřuje slovo efektivnost, že společnost nemá možnost (při daném množství a kvalitě výrobních faktorů) zvýšit produkci jednoho statku, aniž by současně nebyla nucena omezit produkci jiného statku.
 - Křivka ilustruje tzv. *náklady obětované příležitosti - alternativní náklady.* Jejich existence plyne ze skutečnosti, že lidé se rozhodují mezi různými alternativami a volba (upřednostnění) jedné je současně odmítnutím ostatních. Tím na jedné straně získáváme efekt spojený s upřednostněnou variantou, ale *současně jsme se připravili o efekt jiné volby.*
 - *Alternativní náklady* jsou z definičního hlediska vyjádřením nákladů druhé nejpříznivější varianty. Tzn. varianty, která nebyla zvolena, ale byla by vybrána, pokud by se nerealizovala varianta první.
 - *Zákon klesajících výnosů* vyjadřuje: *zvyšujeme-li používané množství některého z výrobních faktorů, zatímco množství ostatních výrobních faktorů se nemění, zpomaluje se tempo růstu celkového produktu.*
 - *Přírůstek celkového produktu* dosažený zapojením dodatečné jednotky výrobního faktoru je tzv. *mezní produkt*, v tomto případě mezní produkt práce (MP_L).
- $$MP_L = \Delta TP = TP_2 - TP_1$$
- Je rozdíl mezi výnosností dodatečné jednotky výrobního faktoru (měříme pomocí mezního produktu) a výnosností výrobního faktoru (měříme pomocí průměrného produktu).
 - *Zákon klesajících výnosů se prosazuje od určitého množství variabilního výrobního faktoru.*
 - *Zákon klesajících výnosů se prosazuje v krátkém období.*
 - V delším časovém období jsou výrobci schopni zvyšovat množství všech výrobních faktorů, tedy všechny výrobní faktory jsou variabilní. V tomto případě dochází samozřejmě k růstu celkového produktu (TP), jako důsledku měnicího rozsahu výrobních faktorů. *Prosazují se výnosy z rozsahu.*

- Současně ale platí, že dynamika zapojování dodatečných vstupů a dynamika růstu produkce nemusí být identické. Podle toho co platí pro vztah mezi změnou vstupů a změnou výstupu *rozlišujeme*:
 - *klesající výnosy z rozsahu* - růst výstupu zaostává za tempem zapojování dodatečných výrobních faktorů na vstupu
 - *rostoucí výnosy z rozsahu* – výstup roste rychleji než dodatečné vstupy
 - *konstantní výnosy z rozsahu* – výstup roste stejným tempem jako dodatečné vstupy

3.2 CO ROZUMÍME POJMY?

doplňte

hranice výrobních možností

výrobní efektivnost

náklady obětované příležitosti

zákon klesajících výnosů

celkový produkt

mezní produkt

průměrný produkt

výnosnost výrobního faktoru

výnosnost dodatečné jednotky faktoru

technologie

výnosy z rozsahu

3.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ

1. Uvedte předpoklady, pro které je definován zákon klesajících výnosů.
2. Vysvětlete, čím vyjadřujeme výnosnost dodatečné jednotky výrobního faktoru.
3. Vysvětlete, čím měříme výnosnost jednotky použitého výrobního faktoru.
4. Jak vypočítáte velikost mezního produktu?
5. Jak vypočítáte velikost průměrného produktu?
6. Vysvětlete význam tzv. alternativních nákladů pro umístování zdrojů do jednotlivých výrobních.
7. Proč při zapojování dodatečných zdrojů přihlížíme k faktoru času?
8. Kterou ekonomickou souvislost vyjadřuje HVM?
9. Uvedte 3 důvody umožňující, aby nedosažitelný výkon ekonomiky se stal dosažitelným.
10. Vysvětlete na konkrétním příkladě, že došlo k poklesu HVM.

3.4 TESTOVÉ OTÁZKY

1. Zapojení dodatečných výrobních faktorů a jejich vliv na změnu celkového produktu, může být popisováno pomocí
 - a) variabilních výnosů z rozsahu
 - b) zákona rostoucích výnosů
 - c) klesajících výnosů z rozsahu
 - d) rostoucích výnosů z rozsahu
 - e) konstantních výnosů z rozsahu
 - f) zákona klesajících výnosů
2. Je-li dosaženo klesající výnosů z rozsahu, platí
 - a) klesá výstup při daném množství zdrojů
 - b) klesá výstup pokud klesá množství zdrojů
 - c) výstup roste v důsledku zapojení dodatečné jednotky některého z výrobních faktorů
 - d) výstup roste pomaleji než zapojování dodatečných jednotek vstupů
 - e) roste množství použitých zdrojů, ale výstup klesá
 - f) jsou zapojovány dodatečné zdroje a zvyšuje se celkový výstup
3. Výrobní efektivnosti je dosaženo
 - a) pokud se zdroje přeměnily ve statky
 - b) vždy, jsou-li využity všechny zdroje
 - c) jestliže se celá produkce spotřebuje
 - d) pokud neexistují tzv. alternativní náklady
 - e) pokud nelze vyrábět více jednoho statku, aniž by snížila produkce jiného statku
 - f) pokud je dosaženo maximálního výstupu za daných výrobních podmínek
4. Mezní produkt
 - a) roste, pokud se nezvyšuje množství výrobního faktoru
 - b) klesá vždy, pokud se zvýší množství pouze jednoho z výrobních faktorů
 - c) prosazuje-li se zákon klesajících výnosů, pak klesá
 - d) je zpravidla vyšší než produkt celkový
 - e) může být vyšší než produkt celkový
 - f) je přírůstkem celkového produktu

5. Posun hranice výrobních možností
 - a) vyjadřuje, že došlo ke změně všech výrobních faktorů
 - b) může být vyvolán změnou technologie výrob všech statků
 - c) je grafickým zobrazením zákona klesajících výnosů
 - d) vyjadřuje, že došlo k růstu efektivnosti výroby
 - e) může být vyvolán růstem efektivnosti výroby

6. Hranice výrobních možností
 - a) je množina maximálních výstupů za daných výrobních podmínek
 - b) pokud klesá, vyjadřuje růst výkonnosti ekonomiky
 - c) může být využita k ilustraci nákladů obětované příležitosti
 - d) nemůže poklesnout
 - e) poklesne, pokud ekonomika nevyužívá kapacity
 - f) roste, pokud jsou dosahovány výnosy z rozsahu

7. Pokud zapojujeme dodatečnou jednotku výrobního faktoru
 - a) průměrný produkt roste
 - b) výnosnost výrobního faktoru roste nebo klesá
 - c) celkový produkt se zvyšuje, pokud je průměrný produkt kladný
 - d) celkový produkt se zvyšuje, pokud je mezní produkt kladný
 - e) roste pouze celkový produkt, mezní a průměrný klesají
 - f) snižuje se efektivnost výroby

3.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ

1. Pokud se zvětší množství výrobních faktorů, posune se hranice výrobních možností.
2. Změna technologie výroby hranici výrobních možností neovlivní.
3. Zákon klesajících výnosů se prosazuje při zvyšování množství výrobních faktorů.
4. Průměrným produktem se měří výnosnost výrobního faktoru.
5. Pokud platí zákon klesajících výnosů, celkový produkt klesá.
6. Pokud mezní produkt klesá, hodnota průměrného je rovněž klesající.

3.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE

1. Znázorněte pomocí HVM že vzrostlo množství zdrojů.
2. Znázorněte pomocí HVM že se zdokonalily technologie.
3. Znázorněte pomocí HVM že došlo k růstu produktivity práce při výrobě statku A (vertikální osa).
4. Znázorněte, jak se budou vyvíjet HVM dvou zemí, kde platí, že M je vyspělejší než N a současně v N je vyšší míra akumulace.
5. Graficky znázorněte vzájemný vztah mezi mezním a průměrným produktem.
6. Graficky znázorněte souvislost, kterou vyjadřuje zákon klesajících výnosů.

4. SEMINÁŘ – ZPŮSOBY KOORDINACE A PŘEDNOSTI TRŽNÍ KOORDINACE EKONOMIKY

4.1 SHRNUÍ UČEBNÍHO TEXTU

- Hospodářství je soustava vytvořená lidmi z důvodu nutnosti vytvářet statky k uspokojování potřeb.
- Z daných zdrojů mohou vzniknout různé výstupy. Protože všechny potřeby nejsou stejně významné, *není lhostejno, jakým způsobem jsou využívány omezené zdroje.*
- *hospodářský rozvoj je doprovázen neustálým zvyšováním nároků na rozsah a kvalitu interakce mezi jednotlivými částmi celku. Musí existovat mechanismus koordinace.*
- *Prostřednictvím hospodářského mechanismu je rozhodováno o tom co, jak a pro koho vyrábět.*
- *Dvě základní funkce hospodářského mechanismu jsou:*
 1. *zabezpečit usměrnění zdrojů vzhledem k potřebám.*
 2. *nutit výrobce k efektivnímu chování - hledání způsobů, jak z omezených zdrojů dosáhnout vyššího výkonu*
- Fungování hospodářského mechanismu může být založeno na různých principech: tradice, příkaz, tržní (cenový).
- Hospodářství moderní společnosti využívá buď mechanismu příkazového nebo mechanismu tržního. Tyto dva systémy koordinace jsou na úrovni národních hospodářství jako celku *protichůdné a vzájemně nepropojitelné.* Je to dáno reálnými podmínkami jejich existence a předpoklady jejich fungování.
- *Národohospodářský systém koordinace založený na příkazu předpokládá a pokud existuje, pak ve skutečnosti také má podobu centrálně koordinované ekonomiky s přísně vertikální strukturou, po níž se koordinace uskutečňuje a centralizaci vlastnictví.*
- Hospodářství opírající se o *cenový systém (tržní hospodářství)* je založeno na koordinaci, jejímž základem jsou *horizontální tržní vazby, předpokládající soukromé vlastnictví.*
- Rozdílným způsobem je v obou systémech prosazovány *optimalizace užívání zdrojů.* Zatím co tržní systém se optimalizuje cestou zpětných kroků, což znamená, že v jednotlivém okamžiku nemusí být využívání zdrojů optimální vzhledem k potřebám.
- *Důležitým východiskem teorie centrálně plánované (tzn. příkazové) ekonomiky byl vždy výchozí předpoklad, že existuje možnost dosažení optima "předem", tzn. předpoklad, že již při rozhodování o využití zdrojů je možno plně respektovat potřeby, jejich škálu a preference.*
- Klíčovým problémem příkazového systému je neschopnost zabezpečit soulad mezi plánem a skutečnými potřebami společnosti. Nedostatečná efektivnost je důsledkem i závislosti výrobních jednotek na plnění uloženého plánu, což nutí výrobce nepřiznávat výrobní možnosti. *plán nepostihuje ani potřeby ani výrobní možnosti.*
- Tržní hospodářství je systém *založený na horizontální koordinaci, ve kterém lidé tím, že kupují, vyjadřují co chtějí a co nechtějí. Rozhodování je založeno na svobodné volbě suverénního subjektu trhu.*
- Základem tržního hospodářství je trh a jeho vnitřní obsah tvoří *tržní mechanismus, který je formou hospodářského mechanismu a musí plnit obě dvě základní funkce.*
- *Tržní mechanismus je proces vzájemného ovlivňování tvorby nabídky, tvorby poptávky a tvorby ceny.*

- *Nabídkou rozumíme souhrn všech zamýšlených prodejů, se kterými přicházejí na trh výrobci. Její rozměr je určen objemem výstupu výroby (množstvím produkce, resp. nabízené množství produkce) a cenou, za které jsou výrobci ochotni prodat nabízené množství zboží. Při výkladu ekonomie se rozlišuje nabídka podle kontextu zkoumání trhu: celková (agregátní), tržní, individuální.*
- *Nabídka (dále S) vždy vyjadřuje funkční vztah mezi množstvím vyráběné a nabízené produkce (Q) a cenou (P), za kterou jsou ochotni nabízející prodat. S rostoucí cenou se zvyšuje nabízené množství je souvislost označovaná jako zákon rostoucí nabídky.*
- *Poptávka (D) představuje souhrn zamýšlených koupí a je určována rovněž množstvím (v tomto případě poptávaným) a cenou (za kterou jsou kupující ochotni kupovat). V případě poptávky budeme rovněž v různých kontextech rozlišovat poptávku: celkovou (agregátní), tržní, individuální. kupující vynakládá svůj důchod na koupě různých výrobků (podle jejich cen a užitku).*
- Pro poptávkovou křivku je charakteristické, že s rostoucí cenou klesá poptávané množství a naopak. Hovoříme o *zákonu klesající poptávky*.
- *Tržní cena (resp. její změna) je pro tržní subjekty základní informací, od které se odvíjí jejich rozhodování a jednání v dalším období.*
- Cena je veličinou, která pro kupujícího znamená oběť, kterou musí podstoupit, chce-li na trhu získat statek sloužící k uspokojení potřeby. Pro prodávajícího je tatáž cena efektem, k jehož dosažení musel podstoupit určitou oběť (náklady). *Změna ceny se bezprostředně projevuje do kalkulace tržních subjektů.*
- *Nezbytnými předpoklady působení tržního mechanismu jsou:*
 - *cenová liberalizace*
 - *vlastnická suverenita tržních subjektů.*
 - *existence trhu výrobních faktorů.*

4.2 CO ROZUMÍME POJMY?

doplňte

- hospodářská koordinace

- principy koordinace

- hospodářský mechanismus

- centrálně plánovaná ekonomika

- tržní ekonomika

- smíšená ekonomika

- poptávka

- nabídka

- tržní nabídka

- tržní poptávka

- agregátní nabídka

- agregátní poptávka

- zákon klesající poptávky

- koupěschopná poptávka

- cenová liberalizace

- soukromé vlastnictví

- trh

- tržní mechanismus

4.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ

1. Co to je hospodářský mechanismus a uveďte jeho funkce.
2. V čem spočívá význam vlastnictví pro hospodářství?
3. Uveďte dva důvody, proč není možno koordinovat hospodářství plánem a trhem současně.
4. Proč je základem centrálně řízené ekonomiky státní vlastnictví?
5. Uveďte alespoň dva důvody, které způsobují neefektivnost centrálně plánované ekonomiky.
6. Proč plán nevyjadřuje výrobní možnosti ekonomiky?
7. Odráží centrální plán výrobní možnosti ekonomiky?
8. Definujte tržní mechanismus.
9. Uveďte předpoklady nutné pro fungování tržního mechanismu.
10. Proč je cenová liberalizace nutným předpokladem fungování tržního mechanismu?

11. Proč je soukromé vlastnictví předpokladem fungování tržního mechanismu?
12. Uveďte, v čem spočívají základní přednosti fungování tržního hospodářství.
13. Jaký je vztah mezi hospodářským a tržním mechanismem?
14. Jak souvisí existence trhu výrobních faktorů s fungováním tržního mechanismu?

4.4 TESTOVÉ OTÁZKY

1. K funkcím hospodářského mechanismu patří
 - a) usměrňovat potřeby podle dostupnosti zdrojů
 - b) zabezpečit, aby všechno co se vyprodukuje bylo spotřebováno
 - c) nutit výrobce k efektivnímu chování
 - d) usměrňovat zdroje vzhledem k potřebám společnosti
 - e) omezovat potřeby
 - f) soukromé vlastnictví
2. Poptávka na trhu
 - a) souvisí s potřebami
 - b) zanikne, když všichni nakoupí a mají možnost spotřebovat statek
 - c) je funkční vztah mezi množstvím produkce a cenou
 - d) vyjadřuje, že poptávané množství se při změně ceny mění
 - e) je typická tím, že s růstem ceny roste poptávané množství
 - f) je ochota prodávat určité množství při určité ceně.
3. K předpokladům fungování centrálně plánované ekonomiky patří
 - a) soukromé vlastnictví
 - b) státní forma vlastnictví
 - c) fungující tržní mechanismus
 - d) cenová liberalizace
 - e) rozhodnutí ekonomického centra je závazné pro subjekty ekonomiky
 - f) plánování omezené na úroveň firmy
4. K předpokladům fungování tržního hospodářství patří
 - a) jednotný národohospodářský plán
 - b) cenová liberalizace
 - c) existence trhu výrobních faktorů
 - d) soukromé vlastnictví
 - e) podřízení ekonomického centra podnikům
 - f) ceny se utváří na trhu na základě vztahu nabídky a poptávky
5. Tržní hospodářství
 - a) nevyužívá dělbu práce
 - b) je založeno na přímém rozdělování
 - c) využívá mechanismu jehož základním principem je příkaz
 - d) nemusí využívat směnu
 - e) je schopno uspokojit všechny potřeby společnosti
 - f) řeší způsob alokace zdrojů pomocí trhu a cenového mechanismu
6. Usměrnování zdrojů vzhledem k potřebám
 - a) znamená, že se vyrábí statky
 - b) znamená, že se alokace zdrojů odvozuje od preferencí potřeb
 - c) je funkcí hospodářského mechanismu
 - d) je funkcí tržního mechanismu

- e) může garantovat pouze vláda dané země
- f) nemůže být zabezpečeno tržně

7. Poptávka vyjadřuje

- a) že s rostoucí cenou se nakupuje menší množství
- b) jaký je vztah mezi cenou statku a množstvím statku
- c) ochotu vyrábět
- d) kolik budou výrobci nabízet
- e) ochotu nakupovat
- f) ochotu spotřebovat

8. Zákon klesající poptávky vyjadřuje, že

- a) lidé nakupují stále méně
- b) výrobci vyrábí stále více
- c) s rostoucí cenou je poptáváno menší množství
- d) s klesající cenou je poptáváno větší množství
- e) mezi množstvím a cenou je přímá úměra
- f) s klesající cenou se nabízí méně

9. Cenová liberalizace

- a) znamená, že si každý výrobce stanoví svoji cenu
- b) znamená, že cena se utváří jako výslednice vztahu nabídky a poptávky
- c) je předpokladem k tomu, aby cena na trhu plnila informační funkci
- d) se prosazuje pouze v podmínkách plánované ekonomiky
- e) nemůže v moderním tržním hospodářství existovat
- f) způsobuje poruchy tržního mechanismu

4.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ

1. Principy koordinace se týkají pouze tržního hospodářství.
2. Cenový princip je historicky výchozí.
3. Tržní hospodářství je koordinováno mechanismem, který obsahuje zpětnou vazbu eliminující následně disproporce mezi nabídkou a poptávkou.
4. Vztah zdrojů a potřeb řeší centrálně plánovitá ekonomika pomocí plánu, který přizpůsobuje potřeby množství a kvality zdrojů.
5. K fungování tržního mechanismu je nutná existence trhu výrobních faktorů.
6. Cenová regulace vytváří předpoklady pro vyšší účinnost tržního mechanismu.

5. SEMINÁŘ – VÝZNAM KONKURENCE PRO MECHANISMUS TRHU

5.1 SHRnutí UČEBNÍHO TEXTU

- *Průsečík křivek tržní nabídky a tržní poptávky je bodem rovnováhy trhu. Množství produkce odpovídající průsečíku nazýváme rovnovážné množství (q_E) a tomu odpovídající cenu označujeme cenou rovnováhy (p_E).*
- *Trh je v rovnováze, je-li nabídka vyrovnána s poptávkou. Bodem vyrovnáním nabídky s poptávkou máme rozumíme situaci, kdy při dané ceně je nabízené a poptávané množství shodné. Tuto vlastnost má pouze průsečík obou křivek.*
- *Pokud se při dané ceně nabízené množství a poptávané množství shodují, pak při každé jiné ceně, za jinak nezměněných podmínek, bude situace charakteristická vznikem převisu jedné strany trhu nad stranou druhou.*
- *Při ceně vyšší než p_E , bude nabízené množství vyšší než poptávané množství. Hovoříme o vzniku převisu nabídky nad poptávkou. Jestliže naopak tržní cena klesne pod úroveň rovnovážné ceny trhu p_E , je poptávané množství na trhu vyšší než množství, které jsou výrobci za daných cenových podmínek na trh ochotni dodávat. Dochází k převisu poptávky.*
- *Pokud nastane převis poptávky, tzn.: $D > S \Rightarrow$ růst tržní ceny ($\uparrow P$). Platí: $\uparrow P \Rightarrow$ pokles poptávaného množství ($\downarrow Q_D$) ale také růst nabízeného množství ($\uparrow Q_S$)*
- *Při vzniku převisu na straně nabídky bude naopak platit: $S > D \Rightarrow$ pokles tržní ceny ($\downarrow P$) a bude platit: $\downarrow P \Rightarrow$ ($\uparrow Q_D$) a současně ($\downarrow Q_S$)*
- *Konkurence je proces, ve kterém se střetávají zpravidla protikladné zájmy tržních subjektů.*
- *Proces konkurence je od trhu neoddelitelný, neboť základem konkurenčních vztahů je protichůdnost zájmů tržních subjektů, kterými jsou subjekty na poptávkové i nabídkové straně. Má-li existovat trh jak prostředí pokojící zdroje, musí na něm být strana poptávky i nabídky. Pak nutně vzniká konkurenční prostředí mezi nimi (konkurence napříč trhem).*
- *Charakter konkurence je ovlivněn i počtem subjektů na jednotlivých stranách trhu. Rozlišujeme konkurenci na poptávkové straně - konkurenční boj mezi účastníky poptávky. Protichůdnost jejich zájmů se projeví výrazně, pokud existuje převaha poptávky nad nabídkou.*
- *Konkurence na nabídkové straně je z hlediska vývoje trhu a mechanismu jeho fungování klíčovou formou. Obecně je tento typ konkurence stimulem pozitivního pohybu tržního prostředí (převaha nabídky vyvolává cenový pokles, od kterého se odvíjí různé podoby zdokonalování ve výrobě).*
- *Smysl konkurence mezi firmami jednoznačně spočívá ve snaze získat výhodu oproti jiným. Výhoda se realizuje v podobě peněžního důchodu (zisku), který je vyšší, než je obvyklé u konkurentů.*

- *Konkurenci mezi firmami můžeme posuzovat podle prostředků konkurenčního boje a pak budeme odlišovat konkurenci cenovou a necenovou.*
- *Konkurenci mezi firmami můžeme posuzovat podle postavení firem na trhu a pak ji dělíme na konkurenci dokonalou a nedokonalou.*
- *Cenová konkurence - firmy konkurují prostřednictvím ceny. Projevuje se ve svém důsledku snižováním ceny. Jestliže tedy dochází k cenovým poklesům, pak to předpokládá, že firma může za nižší cenu prodávat. Má-li toho být schopna, musí snížit náklady na výrobu.*
- *Tatáž cena výrobku na trhu je výhodnější pro toho výrobce, který má nižší náklady na výrobek. Proto snižování nákladů je cenovou formou konkurence.*
- *Necenová forma konkurence usiluje o přilákání koupěschopné poptávky k produkci firmy, ale používá jiných metod a prostředků. Zejména:*
 - *kvalitu produkce*
 - *širší podmínky prodeje (servis, garance, úvěr aj.)*
 - *reklamu*
 - *dobré jméno firmy*
 - *značku, atd.*
- *Z hlediska postavení jednotlivých subjektů rozlišujeme konkurenci dokonalou a nedokonalou.*
- *Dokonalá konkurence vyjadřuje rovnost podmínek pro všechny tržní subjekty. Situace, kdy žádný z výrobců nemá možnost ovlivnit cenu na trhu a totéž platí pro stranu poptávky. Situace by musela naplňovat následující předpoklady:*
 - *na straně výrobců (nabídky) je mnoho subjektů, z nichž každý dodává pouze dílčí část celkové nabídky a svojí přítomností či nepřítomností nemůže ovlivnit celkovou nabídku.*
 - *existuje volný vstup do odvětví.*
 - *kvalita výrobků všech producentů téhož výrobku je shodná (indiferentnost výrobků, výrobky jsou dokonalými substituty) a nedochází k upřednostňování koupě produkce určitého výrobce kupujícími.*
 - *všichni disponují informacemi nezbytnými pro jejich rozhodnutí.*
 - *při splnění těchto podmínek existuje na trhu jediná cena, která je vůči výrobcům objektivní.*
- *Nadokonalá konkurence je charakteristická nerovností postavení konkurujících subjektů a prosazuje se ve třech základních formách:*
 - *monopol (jeden subjekt na straně nabídky)*
 - *oligopol (malá skupina významných producentů v odvětví)*
 - *monopolistická konkurence (velká skupina diferencovaných výrobců, ale neovlivňují tržní nabídku množstvím produkce).*

- Realizace výsady se opírá o existenci určité příčiny. Příčiny umožňující existenci monopolu je možno dělit podle různých kritérií. Nejčastěji se užívá dělení podle časového kritéria na příčiny dočasné (krátkodobé) a relativně stálé.
- Pro mikroekonomickou analýzu mechanismu trhu mají zásadní význam monopoly *relativně stálé*. Jejich příčina může být založena:
 - na přírodních zvláštích (přírodní monopol)
 - na administrativní státní zásahu (administrativní monopol)
 - na kontrole zdrojů, např. suroviny
 - na tržním podílu opírajícím se o kapitálovou sílu (monopol ekonomické síly).
 - právní restrikcí, např. patenty či ochrana autorských práv.
- *Přirozený monopol* - jedna firma bude schopna uspokojovat rozsahem své produkce tržní poptávku, přičemž bude produkovat výstup s nižšími náklady, než by byla úroveň nákladů, kdyby v odvětví produkovalo více firem.
- *Oligopol* je nejtýpickejší formou nedokonalé konkurence – jedná se o výsadu malé skupiny. Je charakteristickým znakem soudobých trhů, že rozhodující část produkce dodává několik málo firem.
- *Monopolistická konkurence* je charakteristická těmito znaky:
 - velká skupina výrobců (mnoho malých), z nichž žádný neovlivňuje celkovou tržní situaci
 - produkt (výrobek) je diferencovaný
 - trh se rozpadá na trhy jednotlivých výrobců (podle kvality, provedení, značky, jména firmy, dostupnosti na místním trhu atd.). Vznikají trhy jednotlivých producentů, na nichž se krátkodobě mohou chovat jako jediní (monopolní) výrobci.
- *Monopolistická konkurence představuje "nejjemnější" formu nedokonalé konkurence.*
- *Tržní selhání* – označujeme situaci, kdy trh nefunguje očekávaným způsobem, tzn. nezabezpečuje efektivní alokaci zdrojů, přestože jsou naplněny nezbytné předpoklady pro fungování tržního mechanismu.
- Fungování trhu je závislá na charakteru statku. Trhy funguje lépe v případě tzv. soukromých statků, pokud je statek veřejný, je zdrojem komplikací.
- *Soukromý statek* je charakteristický tím, že jeho výrobce je schopen omezit užití vyráběného statku na ty spotřebitele, kteří jsou ochotni za výrobek zaplatit (vyloučení výrobcem). Současně však platí, že spotřebitel není nucen statek spotřebovávat, ale pokud se ke spotřebě rozhodne, pak jeho spotřeba statku snižuje dostupné množství pro ostatní spotřebitele (dochází k tzv. rivalitní spotřebě).
- Statky, které uvedený požadavek nesplňují, jsou *veřejné statky*. Jejich charakteristikou je, že jsou-li nabídnuty jednomu subjektu, stávají se dostupné i subjektům jiným, které je mohou spotřebovávat současně (*nerivalitní spotřeba*). Jestliže u soukromých statků je

charakteristická vyloučitelnost ze spotřeby, pak v případě *veřejných statků* je *charakteristická její nevyloučitelnost*.

- Hlavní příčiny tržních selhání:
 - existenci *nedokonale konkurenčního prostředí*, kde trh nebude nutit hlavní producenty k tomu, aby vyráběli nejlevněji (minimalizovali náklady na jednotku produkce) a naopak spotřebitelé budou zpravidla nuceni platit vyšší ceny, než ceny, které by se na trhu ustálily, pokud by výrobci náklady minimalizovali.
 - tzv. *externality* - jedná se o vnější vlivy, které mohou být např. důsledkem hospodářské činnosti, ale nevstupují do nákladů. V důsledku toho pozitivně či negativně ovlivňují tržní subjekty. Mohou to být i jiné vnější vlivy, které ovlivňují tržní transakci (cenu na trhu). Jedná se o jevy, kterými jsou vyvolávány tzv. *efekty přelévání*.

5.2 CO ROZUMÍME POJMY?

doplňte

trh dílčí

cena

převis poptávky

rovnováha trhu

rovnovážná cena

rovnovážné množství

konkurence

cenová konkurence

necenová konkurence

dokonalá konkurence

nedokonalá konkurence

monopol - ekonomický jev

monopol - tržní struktura

oligopol

monopolistická
konkurence

rivalitní spotřeba

nerivalitní spotřeba

veřejný statek

soukromý statek

tržní selhání

externalita

efekty přelévání

substituty

5.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ

1. Co znamená, že na trhu vznikl převis poptávky nad nabídkou?
2. Jak zareaguje trh, je-li převis poptávky?
3. Jak a proč reagují subjekty trhu na rovnovážnou cenu?
4. Uveďte příklad, kdy se projevuje konkurence na straně poptávky.
5. Proč je v ekonomii kladen důraz na konkurenci na straně nabídky?
6. Jak se chová výrobce v podmínkách cenové konkurence?
7. Které nástroje může výrobce použít v podmínkách necenové konkurence?
8. Co je přirozený monopol?
9. Které příčiny mohou vyvolat vznik monopolu?
10. Je výrobce nucen v každé tržní situaci usilovat o zkvalitňování produktu?
11. Charakterizujte co má společného a čím se liší monopol a monopolistická konkurence.
12. Charakterizujte oligopol jako tržní strukturu.
13. Jaké vlastnosti má monopolistická konkurence?
14. Co označujeme jako tržní selhání?
15. Kterými faktory může být vyvoláno tržní selhání?
16. Jaký je vztah mezi pozitivní a negativní externalitou?
17. Uveďte příklad nerivalitní spotřeby.

5.4 TESTOVÉ OTÁZKY

1. Jestliže je na trhu poptávané množství vyšší než nabízené množství
 - a) cena se nezmění
 - b) výrobci nebudou měnit chování
 - c) existuje převis poptávky i nabídky
 - d) existuje převis nabídky
 - e) dojde k růstu tržní ceny
 - f) budou výrobní faktory z uvolňovány z výroby tohoto statku

2. Při rovnovážné ceně trhu
 - a) se nabízené množství prodá
 - b) je vyrovnána nabídka s nabízeným množstvím
 - c) každý, kdo je ochoten výrobek nakupovat, má možnost nakoupit
 - d) kupující nakoupí méně než kolik jsou ochotni nakupovat
 - e) výrobci nebudou měnit chování
 - f) výrobci budou omezovat výstup
3. Pokud si výrobci konkurují snižováním nákladů, jedná se o
 - a) konkurenci napříč trhem
 - b) cenovou formu konkurence
 - c) necenovou formu konkurence
 - d) konkurenci dokonalou
 - e) nedokonalou konkurenci
 - f) případ monopolu
4. K prostředkům necenové konkurence patří
 - a) podmínky prodeje
 - b) jméno firmy
 - c) reklama
 - d) značka
 - e) kvalita produktu
 - f) snižování nákladů
5. V podmínkách dokonalé konkurence musí platit
 - a) na straně nabídky jsou alespoň dva výrobci
 - b) existuje volný vstup do odvětví
 - c) tržní podíl některého z výrobců je zanedbatelný
 - d) mezi výrobci jsou řádové rozdíly v kapacitních možnostech výroby
 - e) výrobky jsou dokonalé substituty
 - f) produkce musí být různorodá
6. Monopol může vzniknout
 - a) pouze v podmínkách dokonalé konkurence
 - b) když jedinečnými přírodními podmínkami disponuje jediný výrobce
 - c) administrativním aktem
 - d) díky právní restrikci
 - e) jen když je negována konkurence
 - f) kapitálovou silou výrobce
7. V podmínkách nedokonalé konkurence platí
 - a) výrobci používají tutéž reklamu
 - b) existují bariery vstupu do odvětví
 - c) postavení výrobců je nerovné
 - d) cena je vůči výrobcům objektivní
 - e) zpravidla je na trh dodávána diferencovaná produkce
 - f) konkurují si pouze subjekty na straně poptávky
8. Externality
 - a) nemají vliv na tržní transakce
 - b) způsobují tzv. efekty přelévání
 - c) představují vždy výhodu
 - d) jsou zdrojem tržních selhání
 - e) je označení pro veřejné statky charakteristické rivalitní spotřebou
 - f) je možno vyloučit technickým pokrokem
9. Oligopol
 - a) je typická tržní struktura
 - b) je formou dokonalé konkurence

- c) je označení pro dva a více monopolů na jednom trhu
 - d) v současných podmínkách již neexistuje
 - e) představuje teoretickou abstrakci
 - f) existuje na reálných trzích
10. Formami nedokonalé konkurence jsou
- a) monopol
 - b) reklama
 - c) snižování nákladů
 - d) monopolistická konkurence
 - e) zvyšování nákladů
 - f) nemonopolistická konkurence
11. Na dokonalé konkurenčním je typická
- a) konkurence necenová snižováním nákladů
 - b) konkurence není možná
 - c) konkurence cenová kvalitou výrobku
 - d) konkurence necenová
 - e) konkurence necenová kvalitou výrobku
 - f) konkurence cenová i necenová

5.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ

1. Pokud není na trhu rovnovážná cena, pak existuje převis poptávky.
2. Na trhu dokonalé konkurence si konkurují výrobci cenou.
3. Snižování nákladů je forma necenové konkurence.
4. Efekty přelévání nastávají jako důsledek rovnováhy trhu.
5. Monopol je forma konkurence.
6. Vznik monopolu konkurenci neguje.

5.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE

1. Znázorněte úsečkou k , že poptávka je vyšší než nabídka.
2. Šipkou vyznačte, jak se změní cena, pokud je na trhu nabízeno větší množství, než je při dané ceně poptáváno.
3. Zakreslete nabídku a poptávku na trhu nějakého výrobku a vyznačte rovnovážný bod. Do grafu zakreslete, co se rozumí vyloučenou poptávkou.

6. SEMINÁŘ – ANALÝZA CHOVÁNÍ SPOTŘEBITELE

6.1 SHRUTÍ UČEBNÍHO TEXTU

- Užitek je *pocit uspokojení potřeby*, kterého dosahuje spotřebitel při spotřebě statku. Je to kategorie *subjektivní*. Je to vlastnost, kterou statek získává ve spotřebě, je to kategorie spotřeby.
- *Užitek ovlivňuje rozhodování spotřebitele o tom, jak vynaloží důchod. Tzn. ovlivňuje utváření poptávky. Užitek je proměnlivý*, je závislý na potřebách a ty se neustále vyvíjí a mění intenzitu.
- *Protože spotřebitel uspokojuje různé potřeby, spotřebovává různé statky v různých množstvích. proto i v případě užitku musíme rozlišovat mezi celkovým užitekem a mezním užitekem.*
- *Celkový užitek* je dán celkovou úrovní uspokojení potřeb, kterou poskytuje soubor spotřebovávaných statků a platí, že *s rostoucím množstvím spotřebovávaných statků se celkový užitek zvyšuje.*
- *Mezní užitek vyjadřuje, jaký je přírůstek celkového užitku, jestliže se zvýší množství spotřebovávaného statku o jednotku.*
- Souvislost prosazující se při opakované spotřebě statku téhož druhu je nazývána *zákon klesajícího mezního užitku, tedy mezní užitek klesá.*
- Výše mezního užitku je závislá na *intenzitě potřeby* a *dostupnosti (zásobě) statků*. Čím je statek vzácnější, tím je jeho mezní užitek vyšší.
- Pokud některý statek přináší vyšší mezní užitek, je spotřebitelem preferován ve spotřebě. Užitek poměruje vzhledem k ceně (oběť, kterou musí spotřebitel podstoupit, aby dosáhl na spotřebu) a pokud pro různé statky platí rovnost:

$$\frac{MU_A}{P_A} = \frac{MU_B}{P_B} = \dots = \frac{MU_N}{P_N}$$

nemá spotřebitel důvod měnit své chování, není důvod preference jednoho statku před jiným. *Spotřebitel je v rovnováze.*

- Uvedená podmínky vyjadřuje *stav maximalizace celkového užitku*, za předpokladu, že spotřebitel vynaložil celý důchod.
- Kardinalistická verze teorie mezní užitečnosti vycházela z předpokladu, že užitečnost je měřitelná. *Tzn. spotřebitel je schopen určit, jak velký užitek mu přináší spotřeba určitého statku.*
- Ordinalistická verze teorie mezní užitečnosti se opírá o předpoklad, že *spotřebitel není schopen říct jak velký užitek mu spotřeba přináší, ale je schopen užitečnost porovnávat.*

- *Kombinace, které přináší spotřebiteli stejný užitek, leží na tzv. indifferenční křivce (křivce lhostejnosti).*
- *Mezní míra substituce vyjadřuje ochotu spotřebitele substituovat jeden statek druhým statkem.*
- *Indiferenční křivky – vlastnosti:*
 - *výše položená představuje vyšší úroveň celkového užitku*
 - *neprotínají se.*
 - *jsou klesající, sklon odráží míru v jaké by spotřebitel musel substituovat jeden statek statkem druhým, aby byla uchována úroveň celkového užitku,*
 - *jsou konvexní vzhledem k počátku, neboť tvar indifferenčních křivek vyjadřuje souvislost, kterou vyjadřuje zákon substituce, který souvisí se změnami mezní míry substituce v jednotlivých bodech indifferenční křivky.*
- *Zákon substituce vyjadřuje: čím je zboží vzácnější, tím je jeho relativní hodnota substituce vyšší.*
- *Pomocí indifferenčních křivek můžeme odvodit i rovnováhu spotřebitele. Stačí, pokud do indifferenční mapy zakreslíme příjmové omezení v podobě tzv. linie příjmu, která:*
 - *vymezuje všechny dostupné kombinace spotřeby zboží A a B.*
 - *kombinace, které leží na linii znamenají, že spotřebitel vydává celý disponibilní důchod*
 - *kombinace pod linií pak znamenají, že spotřebitel může zvýšit celkový užitek nákupem dodatečných jednotek statků A i B*
 - *kombinace nad linií jsou při daném důchodovém omezení (při daných cenách) nedostupné.*
- *Bodem rovnováhy spotřebitele je dotykový bod linie příjmu a indifferenční křivky.*
- *Uchování rovnováhy v bodě E je tedy závislé na důchodových možnostech spotřebitele a cenách zboží.*
- *Poptávku jsme definovali jako funkční závislost mezi dvěma proměnnými, množstvím produkce a cenou produkce. V ekonomii je žádoucí důsledně odlišovat poptávku od poptávaného množství.*
- *Změny poptávaného množství se projevují posunem po poptávkové křivce, zatímco změna poptávky znamená posun křivky.*
- *Změna ceny je faktorem, který způsobuje pohyb (posun) po poptávkové křivce. Poptávka se přitom nemění. Posun po křivce je projevem tzv. důchodového efektu, který může být kladný nebo záporný. Vyjadřuje skutečnost, že za stejný důchod si můžeme koupit větší množství zboží (jestliže cena klesla) nebo naopak menší množství (po cenovém růstu).*
- *Změna poptávky, tj. posun poptávkové křivky, může být vyvolána působením řady faktorů, k hlavním patří:*
 - *změnou nominálního důchodu nebo*
 - *změnou ceny jiných zboží.*

- Růst nominálního důchodu posouvá poptávkovou křivku vpravo. Pokles naopak posune poptávku doleva (vyjadřuje její pokles).
- K posunu poptávkové křivky může docházet i vlivem tzv. *substitučního efektu*. Jsou-li zboží A a C substituty, pak změna ceny zboží C vyvolá posun po poptávkové křivce na trhu C (důchodový efekt u tržní poptávky), ale současně vyvolá posun poptávkové křivky po zboží A (substituční efekt u tržní poptávky).
- *Substituční efekt je silně potlačen*, nejsou-li na trhu reálné substituty a u skupin komplementárního zboží (vzájemně se doplňujícího ve spotřebě).
- *Očekávání budoucího vzestupu cen (inflační očekávání) je dalším faktorem vyvolávajícím růst poptávky. Spotřebitelé chtějí nakoupit více nyní za nižší cenu, než jakou očekávají v budoucnu.*
- Cenová pružnost je důležitou vlastností tržní poptávky. Vyjadřuje intenzitu s níž se mění množství v závislosti na změně ceny a je u různých zboží různá. Je definována jako poměr procentní změny množství k procentní změně ceny.
- Podle hodnoty koeficientu e_{PD} (bere se absolutní hodnota) rozlišujeme tři základní typy cenové elasticity. Pro:
 - $e_{PD} > 1$ označujeme poptávku jako *elastickou (pružnou)*
 - $e_{PD} = 1$ je poptávka *jednotkově elastická (jednotkově pružná)*
 - $e_{PD} < 1$ se jedná o poptávku *neelastickou (nepružnou)*.
- *Dokonale pružná poptávka znamená, že poptávané množství se mění, aniž by docházelo ke změně ceny. Poptávané množství se tedy mění libovolně, bez ohledu na cenovou stabilitu. Taková poptávková křivka je rovnoběžná s osou množství.*
- *Dokonale nepružná poptávka je opakem v tom smyslu, že objem poptávaného množství se při změnách ceny nemění. Poptávková křivka má tvar vertikály.*
- Z pohledu firmy je důležitým dopad cenové pružnosti na vývoj celkového příjmu ($TR = \text{množství realizované produkce } Q \times \text{cena } P$). Pomocí změn celkového příjmu je možno rovněž odvodit, co platí pro *cenovou elasticitu*. v tom to případě platí:
- *poptávka je elastická, jestliže pokles ceny vyvolá takový růst objemu realizované produkce, že celkový příjem vzroste.*

$$\downarrow P \Rightarrow \uparrow Q \Rightarrow \uparrow TR$$

- *poptávka je neelastická, jestliže pokles ceny je doprovázen takovým zvýšením realizované produkce, že celkový příjem klesne.*

$$\downarrow P \Rightarrow \uparrow Q \Rightarrow \downarrow TR$$

- *poptávka je jednotkově elastická* tehdy, když pokles ceny je doprovázen zvýšenou realizací produkce, ale celkový příjem se nezmění.

$$\downarrow P \Rightarrow \uparrow Q \Rightarrow TR \text{ se nezmění}$$

- *Pružnost poptávky je ovlivňována zejména těmito faktory:*

- postavením, které zaujímá zboží ve spotřebním koši. U předmětů denní spotřeby je pružnost menší, než u zboží, která mají charakter předmětů dlouhodobé spotřeby nebo luxusních předmětů.
- postavení zboží na trhu vzhledem k substitutům. Má-li zboží adekvátní substituty, je pružnost vyšší, neboť změna ceny umožňuje přesun části poptávky k substitutům.
- vývoj očekávání spotřebitelů.
- *Elasticita poptávky může být zkoumána i vzhledem k jiným faktorům, než je cena statku. Jednou z dalších důležitých souvislostí je citlivost poptávkové reakce (co do množství) na změnu důchodu. Můžeme ji vyjádřit rovněž pomocí koeficientu důchodové elasticity (e_{DI}).*
- Při analýze důchodové elasticity rozpoznáme, že poptávka po všech statcích se nechová stejně a je nutno rozlišovat statky:
 - *normální* – spotřebitel jich nakupuje s rostoucím důchodem větší množství. Normální statky nejsou homogenní masou a můžeme je rozdělit na dvě základní skupiny: podle toho, jaký je vztah mezi změnou (přírůstkem) důchodu a přírůstkem poptávaného množství. Dělíme je na statky:
 - *luxusní* – pokud poptávané množství roste rychleji než důchod. Tedy s rostoucím důchodem je nákup těchto statků spotřebitelem upřednostňován.
 - *nezbytné* – poptávané množství roste, ale roste pomaleji než důchod.
 - *méněcenné* – růst důchodu je doprovázen poklesem poptávaného množství. Spotřebitel přechází ke kvalitnějším statkům. Koeficient důchodové elasticity je záporný.

6.2 CO ROZUMÍME POJMY?

doplňte

užitek

celkový a mezní užitek

potřeba

opakovaná spotřeba

zákon klesajícího mezního užitku

maximalizace celkového užitku

kardinalismus

ordinalismus

indiferenční křivka

linie příjmu

dokonalé substituty

komplementy ve spotřebě

změna poptávky

důchodový efekt u tržní poptávky

substituční efekt u tržní nabídky

zákon substituce ve spotřebě

cenová elasticita poptávky

koeficient elasticity

důchodová elasticita

statek normální

statek méněcenný

statek nezbytný

statek luxusní

6.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ

1. Co to znamená, že je užitek subjektivní?
2. Jak spolu souvisí celkový mezního užitek?
3. Proč se poměříme mezní užitek s cenou?
4. Co vyjadřuje rovnováha spotřebitele?
5. Pokud vzroste cena statku A, jak to ovlivní chování spotřebitele?
6. Jak souvisí tvar indifferenční křivky s mezním užitem?
7. Co vyjadřuje bod, ve kterém se protíná linie příjmu s indifferenční křivkou?
8. Co vyjadřuje bod, ve kterém se linie příjmu dotýká indifferenční křivky?
9. Čím se liší předpoklady kardinalistické a ordinalistické analýzy?
10. Jaký závěr o poptávce můžete vyslovit, když na trhu platí, přestože roste tržní cena, zvyšuje se nakupované množství produkce.
11. Co platí pro elasticitu tržní poptávky, jestliže při poklesu tržní ceny dochází k poklesu celkového příjmu?
12. Na základě jakého kriteriá odlišujeme statky nezbytné a luxusní?
13. Na základě jakého kriteriá odlišujeme statky normální a méněcenné?

6.4 TESTOVÉ OTÁZKY

1. Rovnováha spotřebitele znamená, že spotřebitel
 - a) dosáhl plného uspokojení všech potřeb
 - b) dosáhl plného uspokojení alespoň jedné potřeby
 - c) maximalizoval užitek při daných důchodových omezeních
 - d) nemohl za daných podmínek zvolit lepší kombinaci spotřeby
 - e) ví, které statky bude v budoucím období preferovat
 - f) indifferenční křivka splýnula s linií příjmu
2. Pokud došlo k poklesu ceny statku A
 - a) neprojeví se to na změně množství spotřebitelem nakupovaných statků
 - b) spotřebitel bude nakupovat větší množství statku A
 - c) spotřebitel omezí nakupované množství statku A
 - d) spotřebitel bude nakupovat větší množství všech statků
 - e) spotřebitel bude vychýlen z rovnováhy
 - f) spotřebitel nebude schopen dosáhnout rovnováhy
3. Mezní užitek
 - a) je závislý na intenzitě potřeby a množství spotřebovávaného statku
 - b) je změna celkového užitku vyvolaná spotřebou dodatečné jednotky statku
 - c) je celkový užitek děleno počet jednotek spotřeby
 - d) spojujeme s dodatečnou jednotkou spotřeby
 - e) vykazuje tendenci k poklesu
 - f) je rostoucí s pokračující spotřebou
4. Indifferenční křivka ilustruje
 - a) co si můžeme nakoupit
 - b) co můžeme spotřebovat
 - c) kombinace, ve kterých jsou statky zastoupeny stejným množstvím
 - d) kombinace, které poskytují spotřebiteli stejný užitek
 - e) příjmové omezení spotřebitele
 - f) výši mezního užitku
5. Substituční efekt u tržní poptávky po výrobku A
 - a) je možno ilustrovat posunem poptávkové křivky po výrobku A
 - b) je vyvolán změnou ceny substitutu
 - c) je možno ilustrovat posunem po poptávkové křivce statku A
 - d) znamená, že od statku A přecházíme ve spotřebě k jinému statku
 - e) je vyvolán změnou ceny výrobku A
 - f) se neprojevuje u výrobků, které jsou substituty
6. Zákon substituce vyjadřuje
 - a) že mezní užitek klesá
 - b) že celkový užitek roste
 - c) chování spotřebitele nahrazujícího jeden statek statkem jiným, aby uchoval úroveň celkového užitku
 - d) čím je statek vzácnější, tím je jeho relativní hodnota substituce vyšší.
 - e) při jaké ceně nebudeme statek nakupovat
 - f) elasticitu poptávkové křivky
7. Intenzita potřeby
 - a) je subjektivní kategorie
 - b) nemůže být ovlivněna časem
 - c) se s množstvím spotřebovávaných statků mění

- d) se nemění, i když dojde k nasycení potřeby
 - e) je vždy konstantní
 - f) neovlivňuje naše preference
8. Jestliže došlo k růstu poptávky, znamená to, že
- a) při dané ceně je trh ochoten nakupovat stejné množství
 - b) při dané ceně je trh ochoten nakupovat větší množství
 - c) původní množství je možno realizovat za vyšší cenu
 - d) musí klesnout cena na trhu, aby se vše prodalo
 - e) kupující jsou ochotni vydat větší množství peněz za daný statek
 - f) vzrostly důchody
9. Pokud se s rostoucím důchodem zvyšuje nakupované množství statku
- a) jedná se o statek elastický
 - b) nejedná se o statek méněcenný
 - c) jedná se o statek normální
 - d) může se jednat o statek luxusní
 - e) může se jednat o statek nezbytný
 - f) jedná se o statek méněcenný
10. Pokud platí, že s růstem ceny došlo k poklesu celkového příjmu, je poptávka
- a) neelastická
 - b) nelze určit její elasticitu
 - c) jednotkově elastická
 - d) spíše neelastická
 - e) elastická
 - f) jednotkově neelastická

6.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ

1. Jestliže spotřebitel vydá celý důchod, maximalizuje celkový užitek.
2. Jestliže spotřebitel maximalizuje celkový užitek, pak vydal celý důchod.
3. Růst poptávky může být vyvolán růstem důchodů obyvatelstva.
4. Pokud vzrostla poptávka po výrobku A, vzrostl důchod obyvatelstva.
5. Jestliže dojde k růstu důchodu, projeví se to růstem poptávky.
6. Pokud vzroste důchod, může poptávka klesnout.
7. Poptávka je cenově elastická, když při růstu tržní ceny vzroste celkový příjem,

6.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE NEBO VYPOČÍTEJTE

1. Doplňte údaj o celkovém příjmu, aby platilo, že tržní poptávka je neelastická, jestliže na trhu bylo původně realizováno 300 ks při ceně 5 Kč/ks a nyní se prodává za cenu 8Kč/ks.
2. Znázorněte poptávku po luxusním výrobku B a její změnu D1, když vzrostly důchody obyvatelstva.

3. Znázorněte poptávku D po méněcenném výrobku a její změnu D1, když došlo k růstu důchodů obyvatelstva.
4. Znázorněte rovnováhu spotřebitele (E). Zakreslete E1, jestliže vzrostla cena jednoho z výrobků o třetinu. Jak se změní rovnováha E1, jestliže vzroste důchod o 10% (Označte E2).
5. Znázorněte rovnováhu spotřebitele bodem E, pokud platí že A se prodává za poloviční cenu než B. Poté její změnu E1, když došlo k růstu ceny B o 50%. Konečnou rovnováhu E*, pokud následně vzrostl důchod o čtvrtinu.
6. Pomocí celkového příjmu stanovte pro která množství bude tržní poptávka neelastická, jestliže se prodávalo 500 ks při ceně 4 Kč za kus a nyní se na trhu prodává při ceně 5 Kč/ks. Zapište pravidlo, podle kterého budete odvozovat:
7. Pomocí celkového příjmu stanovte pro která množství bude tržní poptávka neelastická, jestliže se prodávalo 300 ks při ceně 5 Kč za kus a nyní se prodává při ceně 6 Kč/ks.
8. Doplněte, pro která množství platí, že tržní poptávka je elastická, jestliže víte, že na trhu bylo původně realizováno 300 ks při ceně 5 Kč/ks a nyní se prodává za cenu 7 Kč/ks.

7. SEMINÁŘ – NÁKLADY FIRMY, POJETÍ A SOUVISLOSTI

7.1 SHRUTÍ UČEBNÍHO TEXTU

- *Produkční funkce ilustruje maximální množství výstupu, které může být vyrobeno s danými vstupy. Je definována při daném stavu (úrovni) techniky a technologie. Za takto definovaných podmínek výstup závisí především na množství výrobních faktorů a jejich kombinaci.*
- Obecně můžeme *produkční funkci zapsat ve tvaru: $Q = f(F_1, F_2, \dots, F_n)$,*
kde: Q je objem produkce (výstup),

F_1, F_2, \dots, F_n jsou výrobní faktory.

- Budeme-li vycházet ze tří základních výrobních faktorů: kapitálu (K), práce (L) a půdy (A), pak produkční funkce má tvar:

$$Q = f(K, L, A)$$

- Vlastnosti produkční funkce závisí rovněž na časovém horizontu, ve kterém firma rozhoduje. V ekonomii se rozlišují tři časové horizonty. *Dělení vychází z možností rozšiřování výroby:*
 - *velmi krátké období* - výrobce není schopen rozšířit nabídku produkce
 - *krátké období* - výrobci jsou schopni zvyšovat objem produkce tím, že uvádějí do chodu existující nevyužitou výrobní kapacitu, tzn., že rozsah reakce je omezený
 - *dlouhé období*, ve kterém je možno zvyšovat objem produkce cestou zavádění nových výrobních kapacit.
- V krátkém období tedy není firma schopna měnit rozsah všech vstupů, může měnit rozsah výrobního faktoru práce (variabilní vstup), zatímco rozsah kapitálu nelze měnit (fixní vstup). Zvýšením rozsahu variabilního vstupu dosahuje *výnosů z variabilního výrobního faktoru*.
- V dlouhém období jsou variabilní oba dva výrobní faktory práce i kapitál, a proto firma může optimalizovat při změně jejich rozsahu i jejich vzájemný poměr. Vytváří se podmínky pro substituci výrobních faktorů. Při zvyšování množství obou výrobních faktorů realizuje firma *výnosy z rozsahu*.
- *Technologická změna* umožní ze stejných zdrojů vyprodukovat větší množství výstupů (resp. dosáhnout stejného výstupu pomocí menšího množství vstupů), *posouvá produkční funkci*.
- *Optimální kombinaci představuje takový poměr mezi výrobními faktory, při kterém se mezni produkty výrobních faktorů sobě rovnají*.
- Tentýž výstup je možno dosáhnout různými kombinacemi výrobních faktorů. Nahrazování jednoho faktoru druhým se nazývá substituce výrobních faktorů. Jestliže se omezíme výrobní faktory - práci a kapitál, leží *stejně výstupy na křivce, která se nazývá se izokvanta (má tvar indifferenční křivky)*.
- *Izokvanta je produkční funkcí dlouhého období. Pomocí rozpočtového omezení (označujeme termínem izokosta) určíme bod rovnováhy firmy. Pomocí daného množství peněžních prostředků byla nakoupena ta kombinace výrobních faktorů, která umožnila dosažení nejvyššího dostupného výkonu*.
- *Náklady firmy rozumíme peněžní výdaje spojené s výrobou a realizací tržní produkce*.

- *Celkové náklady firmy (TC) se s rostoucím objemem produkce se zvyšují.*
- TC dělíme z krátkodobého hlediska do dvou skupin:
 - *fixní náklady (FC) - zahrnují takové nákladové položky, které se s rozsahem výroby nemění. V krátkém období není možno fixní náklady změnit.*
 - *variabilní náklady (VC) - s rostoucím objemem výroby vzrůstají.*
- *Průměrné (jednicové) náklady – AC, hrají v rozhodování firmy důležitou roli, jsou to náklady na jednotku produkce, tzv. Jejich velikost je závislá na celkových nákladech a objemu produkce, tedy:*

$$AC = \frac{TC}{Q}$$

- U průměrných nákladů rozlišovat jejich fixní složku (AFC) a variabilní složku (AVC).
- *Mezními náklady (MC) rozumíme dodatečné náklady vyvolané zvýšením objemu produkce o jednotku. Vyjadřují, co stojí každá další jednotka produkce, vyjadřují přírůstek krátkodobých TC.*

$$MC = \Delta TC$$

$$MC_n = TC_n - TC_{n-1}$$

- *Mezní náklady ovlivňují vývoj variabilních i celkových nákladů. Tím se jejich vliv projevuje i do nákladů průměrných.*
- *Svá rozhodnutí o rozsahu výroby firma nevyvozuje z poměrování samotných nákladů, ale vždy ve vztahu k příjmům.*
- *Celkový příjem (TR) jsou veškeré peněžní příjmy (tržby), které firma získá za realizovanou produkci. $TR = P \cdot Q$*
- *Pokud se cena nemění, pak celkový příjem roste s rostoucím objemem realizované produkce.*
- Porovnáním TR a TC zjistíme, zda firma dosahuje zisk ($TR > TC$) nebo je ve ztrátě ($TR < TC$).
- V ekonomii je rozlišováno dvojí pojetí zisku, které je důsledkem možnosti interpretovat dvojím způsobem náklady.
- *Explicitní náklady jsou peněžní výdaje, která skutečně firma musela vynaložit na výrobu a realizaci a jsou podchyceny v účetních záznamech. Pokud od celkových příjmů odečteme takto vyjádřené náklady a bude zůstatek kladný, vyjádřili jsme tzv. účetní zisk.*
- *Z pohledu teorie náleží všem výrobním faktorům za poskytnuté služby důchod, a to včetně těch, které jsou ve vlastnictví podnikatele a za jejich službu neplatí. Možnost alternativního využití výrobních faktorů, je spojena s důchodem, který je obětován. Hovoříme o implicitních nákladech alternativního použití výrobních faktorů.*
- *Velikost čistého ekonomického zisku je dána rozdílem mezi účetním ziskem a implicitními náklady.*
- *Pravidlo nejmenších nákladů je dáno podmínkou: kde P cena výrobního faktoru, K a L výrobní faktory kapitál a práce, pak platí:*

$$\frac{MP_K}{P_K} = \frac{MP_L}{P_L}$$

7.2 CO ROZUMÍME POJMY?

doplňte

produkční funkce

variabilní a fixní vstupy

mezní produkt výrobního faktoru

průměrný produkt VF

krátké období

dlouhé období

izokvanta

izokosty

náklady firmy

fixní náklady

variabilní náklady

průměrné náklady

průměrné variabilní náklady

průměrné fixní náklady

mezní náklady

celkový příjem

zisk

ztráta

explicitní náklady firmy

implicitní náklady

účetní zisk

pravidlo nejmenších nákladů

elasticita nabídky v závislosti na čase

ztráta

čistý ekonomický zisk

7.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ

1. Rozhodněte, zda může – v rámci krátkého období - výrobce při každé úrovni produkce zvolit optimální kombinaci výrobních faktorů, která dovoluje minimalizovat náklady na produkci.
2. Vysvětlete, jakou podmínku musí splňovat mezní produkt práce, pokud má dojít k růstu průměrného produktu práce.
3. Objasněte, za jakých okolností dochází ke změně sklonu izokosty. V jakém případě se izokosta stane strmější?
4. Vysvětlete, proč se s růstem objemu produkce přibližuje hodnota průměrných nákladů hodnotě průměrných variabilních nákladů.
5. Jak se chovají fixní a variabilní náklady, pokud dochází k poklesu produkce?
6. Jak velké budou celkové náklady na produkci, pokud firma v krátkém období přestane vyrábět?
7. Předpokládejte, že v krátkém období roste mezní produkt práce firmy. Vysvětlete, jak se budou chovat mezní a variabilní náklady na produkci.
8. Pokud je v krátkém období daná výroba charakteristická konstantními mezními náklady, vysvětlete průběh průměrných a celkových nákladů a určete, co platí pro mezní produkt práce.
9. Uveďte dvě příčiny, které mohou způsobit pokles mezních a průměrných nákladů firmy při všech úrovních produkce.
10. Vysvětlete, v čem spočívá rozdíl mezi účetním a ekonomickým ziskem.
11. Vysvětlete, jaká změna objemu produkce zlepšit ziskovou situaci firmy, pokud převyšují mezní náklady hodnotu mezního příjmu.

7.4 TESTOVÉ OTÁZKY

1. Se zákonem klesajícího mezního produktu souvisí
 - a) tendence k růstu mezního příjmu firmy
 - b) tendence mezního produktu k poklesu
 - c) celkový produkt roste, pokud je mezní produkt kladný
 - d) celkový produkt roste pouze pokud neklesá průměrný produkt
 - e) klesající příjem z mezního produktu
 - f) konstantní celkový příjem
2. Pokud se výroba v krátkém období rozšiřuje, platí
 - a) celkové náklady rostou
 - b) variabilní náklady rostou
 - c) fixní náklady klesají
 - d) průměrné fixní náklady se nemění
 - e) průměrné náklady rostou
 - f) mezní náklady nejdříve klesají a potom rostou
3. Rozdíl mezi AC a AVC tvoří
 - a) MC
 - b) TC
 - c) FC
 - d) VC
 - e) AFC
 - f) zisk
4. Mezní náklady vyjadřují
 - a) přírůstek celkové tržby dosažený realizací dodatečné produkce
 - b) co nás stojí dodatečná jednotka produkce
 - c) za kolik můžeme prodat dodatečnou jednotku produkce
 - d) co nás stojí v průměru jednotka produkce
 - e) nejvyšší náklady, které si firma může dovolit uhradit, aby dosáhla zisku
 - f) přírůstek celkových nákladů související s výrobou dodatečné jednotky produkce
5. Průměrné náklady
 - a) vyjadřují peněžní výdaje na jednotku produkce
 - b) vyjadřují celkové náklady děleny počtem jednotek produkce
 - c) vyjadřují peněžní výdaje na dodatečnou jednotku produkce
 - d) vyjadřují celkové náklady děleno celkovými příjmy
 - e) jsou tvořeny součtem mezních a celkových nákladů
 - f) jsou tvořeny rozdílem průměrných variabilních a průměrných fixních nákladů
6. Celkové příjmy jsou vyšší než celkové náklady
 - a) pak firma dosahuje zisku
 - b) platí, i když firma nevyrábí
 - c) platí při jakémkoliv rozsahu výroby
 - d) platí vždy v určitém rozsahu výroby
 - e) firma minimalizuje ztrátu
 - f) pak MC musí klesat
7. Čistý ekonomický zisk
 - a) je rozdíl mezi ziskem a ztrátou
 - b) explicitní mínus implicitní náklady
 - c) je rozdíl mezi celkovými náklady a celkovými příjmy
 - d) určíme pomocí implicitních nákladů
 - e) je označení pro tzv. účetní zisk
 - f) nemůže být dosažen

8. Účetní zisk je větší než čistý ekonomický zisk protože
 - a) u ekonomického jsou náklady implicitní sníženy o náklady explicitní
 - b) u ekonomického jsou náklady explicitní navýšeny o náklady implicitní
 - c) je určen odhadem
 - d) je počítán pouze pomocí příjmů
 - e) nezohledňuje implicitní náklady
 - f) zohledňuje implicitní náklady

9. Mezní příjem vyjadřuje
 - a) maximální zisk
 - b) přírůstek průměrného příjmu dosažený realizací dodatečné jednotky produkce
 - c) nejvyšší příjem, kterého může firma dosáhnout
 - d) nejmenší příjem, za který se firmě vyplatí ještě vyrábět
 - e) minimální odměnu ze hodinu práce
 - f) přírůstek celkového příjmu dosažený realizací dodatečné jednotky produkce

10. Izokvanta ilustruje
 - a) vývoj průměrných nákladů
 - b) minimální náklady na jednotku produkce
 - c) kombinace výrobků, které mají stejné náklady
 - d) ty výstupy, které se firmě vyplatí vyrábět
 - e) výstup který můžeme dosáhnout kombinací různého množství vstupů
 - f) hranici výrobních možností firmy

7.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ

1. Pokud firma rozšiřuje výrobu snižuje náklady na jednotku produkce.
2. Průměrné fixní náklady jsou klesající s prodlužováním délky období.
3. Pokud jsou mezní náklady vyšší než mezní příjmy, znamená to, že firma produkuje výstup větší než optimální.
4. Má-li firma zisk, bude ho rozšiřováním výroby zvyšovat.
5. Fixní náklady s rozšiřováním výstupu klesají.

7.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE

1. Znázorněte AC a AVC. Zvolte velikost výstupu , označte q^* a v grafu vyznačte velikost fixních nákladů (FC).
2. Graficky znázorněte a slovně vysvětlete vztah celkových příjmů a celkových nákladů.
3. Pomocí AC a MC znázorněte, že vzrostly ceny vstupů
4. Pomocí MC a MR znázorněte, že firma vyrábí větší než optimální výstup.
5. Znázorněte situaci označovanou jako minimalizace ztráty výrobou a vyznačte v grafu, proč je pro firmu výhodné vyrábět a velikost její ztráty.

8. SEMINÁŘ – ROVNOVÁHA A CHOVÁNÍ FIRMY NA DOKONALE KONKURENČNÍM TRHU

8.1 SHRUTÍ UČEBNÍHO TEXTU

- Na dokonale konkurenčním trhu je cena vůči firmě objektivní a její výše se nemění s množstvím produkce. Poptávka po produkci firmy je dokonale pružná (horizontální).
- Rovnost $MR = AR$ je důležitou vlastností dokonale konkurenčního trhu.
- Bod vyrovnání $MC = MR$ je určeno optimální (rovnovážné) množství výstupu. Tento bod je pro firmu na dokonale konkurenčním trhu i bodem rovnováhy.
- Při daných MC je rovnováha závislá na vývoji ceny. Cena je závislá na vývoji nabídky (S) a poptávky (D). Platí:

$$\begin{aligned}\uparrow D &\Rightarrow \uparrow P \quad \text{a naopak, jestliže} \quad \downarrow D \Rightarrow \downarrow P \\ \uparrow S &\Rightarrow \downarrow P \quad \text{a při poklesu nabídky} \quad \downarrow S \Rightarrow \uparrow P\end{aligned}$$

- Dlouhodobá rovnováha firmy předpokládá, že v rovnováze je i odvětví, tzn. firmy působící v odvětví jsou schopny uspokojit požadavky poptávky a ze vztahu nabídky s poptávkou není vyvolávána tendence ke změně ceny.
- Vstup dalších výrobců, jehož důsledkem je růst nabídky a pokles ceny, je motivován cenou, při které platí: $AC < AR$ (zisk)
- Odchod výrobců s následným poklesem nabídky a růstem tržní ceny je důsledkem situace, kdy v odvětví platí: $AC > AR$ (ztráta).
- Podmínkou rovnováhy firmy v rámci odvětví (tedy z dlouhodobého hlediska) je rovnost:

$$MC = MR = P = AR = AC$$

- Nabídková křivka firmy se odvozuje od jejich mezních nákladů, neboť bod vyrovnání vyjadřuje vztah mezi cenou a ochotou nabízet právě určité množství.
- Cenou, při které se příjmy rovnají variabilním nákladům, je určen bod ukončení činnosti.
- Nabídku firmy představuje rostoucí část křivky MC , která začíná v bodě ukončení činnosti (cena se rovná AVC).
- Pokud je bod vyrovnání nad AC , firma dosahuje zisk.
- Pokud je splněna podmínka $AVC < P < AC$, firma je ve ztrátě, ale krátkodobě minimalizuje ztrátu výrobou.
- Minimalizace ztráty výrobou znamená, že tržní cena umožňuje dosažení příjmu, kterým jsou pokryty variabilní náklady a zbytek příjmu může být použita na uhrazení alespoň části fixních nákladů. Pokud by firma nevyroběla, platila by celé fixní náklady.
- Informační funkce ceny – podává informaci kupujícím i prodávajícím. Cena se tak stává zprostředkovatelem přenosu informací o potřebách, zálibách, zvyklostech spotřebitelů, o výrobních možnostech, disponibilních zdrojích aj. To vše je obsaženo v cenových změnách, ke kterým na trhu dochází.

- *Alokační (regulační) funkce ceny.* Z hlediska fungování mechanismu trhu jako nástroje koordinace hospodářského systému. Je úzce spjata s cenovými pohyby, které vedou ve svém důsledku k realokaci zdrojů.
- *Stimulační funkce* se prosazuje směrem k výrobcům a jejich výrobkům. *Tatáž cena není stejně výhodná pro všechny výrobce.* Její výhodnost závisí na nákladech výrobců. Funkce je projevem vnitřního stimulu tržního systému k prosazování technického pokroku ve výrobě.
- *Diferenční funkce* souvisí s dopadem na výrobce je funkcí bezprostředně navazující. Výrobci, kteří nejsou schopni dosahovat srovnatelné úrovně nákladů jsou nuceni výroby opustit.
- *Omezovací (vylučovací) funkce ceny* působí směrem ke spotřebitelům. Tržní produkci získávají ti, kteří jsou schopni a ochotni tržní cenu uhradit.
- *Distribuční funkce ceny* - je nástrojem distribuce důchodů při směnných transakcích.
- Popsaný vývoj na trhu znamená, že na rostoucí poptávku zareagoval trh a výrobci způsobem, kdy odvětví (díky vstupu dodatečných výrobců) produkuje více při původní ceně. Pro každého jednotlivého výrobce platí:
- *Cena mu opět uhrazuje AC a ty jsou minimalizovány.*
- Na dokonale konkurenčním trhu platí, že je vyrovnána tržní nabídka s tržní poptávkou. *Trh je ve stavu alokační efektivity:* výroba poskytuje spotřebitelům nejvyšší možnou kombinaci komodit při daných zdrojích a technologii. Na trh se dodává největší množství, které za daných podmínek může být opakovaně vyprodukováno a realizováno ($S = D$).
- Dokonale konkurenční trh obnovuje i stav výrobní efektivity, která sice může být krátkodobě porušena, což je doprovázeno některou z podmínek $AR < AC$ nebo $AR > AC$. Následný odchod či příchod výrobců obnovuje podmínku: $MC = MR = P = AR = AC$.
- *Výrobní efektivity znamená, že jsou minimalizovány náklady na jednotku produkce, což výše uvedená podmínka splňuje.*
- *Ekonomika dosahuje alokační efektivity* tehdy, jestliže jsou zdroje a výstupy ekonomiky použity způsobem, že neexistuje realokace zdrojů, po které by některý subjekt dosahoval vyššího užítka, aniž by se snížil užitek jiného subjektu - používáno také označení *Paretova efektivity nebo Paretovo optimum.*

8.2 CO ROZUMÍME POJMY?

doplňte

optimální množství produkce

krátkodobá rovnováha

podmínka dlouhodobé
rovnováhy

bod ukončení činnosti

minimalizace ztráty výrobou

alokační funkce ceny

omezovací funkce ceny

výrobní efektivnost

spotřebitelský přebytek

stimulační funkce ceny

omezovací funkce ceny

efektivnost trhu

výrobní efektivnost

alokační efektivnost

8.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ

1. Proč je podmínkou vyrovnání MC a MR je určeno optimální množství produkce firmy.
2. Proč v podmínkách dokonalé konkurence platí $MR = AR$?
3. Musí platit podmínka $AR = AC$ pro rovnováhu firmy na dokonale konkurenčním trhu v každém okamžiku?
4. Musí podmínka $MC = MR$ platit vždy, je-li firma v rovnováze?
5. Pomocí kterých veličin je možno odvodit nabídkovou křivkou firmy a vysvětlíte, proč jednotlivé veličiny jsou důležité pro odvození.
6. Vysvětlíte, která podmínka motivuje ke vstupu dalších výrobců do odvětví.
7. Vysvětlíte motiv jednání výrobců, pokud platí $MC > MR$.
8. Znázorníte firmu, která je vychýlena z dlouhodobé rovnováhy růstem tržní poptávky a popište, jak bude reakce trhu (strana nabídky).
9. Znázorníte firmu, která na rozdíl od jiných zavedla zdokonalení, a proto dosahuje zisku. Vysvětlíte, jak se bude vyvíjet situace v odvětví.
10. Proč může být pro firmu výhodné vyrábět, i když je při dané ceně ztrátová?
11. Jaká podmínka musí být splněna, aby se firmě vyplácelo vyrábět, i když je ztrátová?
12. Z hlediska dlouhého období bude firma vyrábět, pokud platí jaký vztah mezi cenou a náklady?
13. Vysvětlíte význam jednotlivých funkcí ceny a nezbytnost prosazování těchto funkcí pro fungování tržního mechanismu.

8.4 TESTOVÉ OTÁZKY

- Průměrné náklady se rovnají mezním nákladům, pak platí
 - firma vyrábí s nulovým ziskem
 - na trhu se prosazuje výrobní efektivnost
 - jsou minimalizovány celkové náklady
 - tržní poptávka je dokonale pružná
 - firma ukončí činnost, pokud cena poklesne
 - výrobce nemusí dosahovat nejlepšího vztahu mezi příjmy a náklady
- Jestliže se mezní příjem firmy rovná průměrnému příjmu, platí
 - tržní poptávka je dokonale pružná
 - na trhu je podíl firmy zanedbatelný
 - poptávka po produkci firmy je nepružná
 - firma může prodat každý další kus výrobku za stejnou cenu
 - firma nemůže dosáhnout zisku
 - poptávka po produkci firmy je pružná, ne dokonale pružná
- Je-li firma v rovnováze na dokonale konkurenčním trhu, potom musí platit podmínka
 - $MR = AR$
 - $AR = MC$
 - $MC = AC$
 - $MR = AR = MC$
 - $MC = MR$
 - $MC = AC = AR$
- Je-li firma v dlouhodobé rovnováze na dokonale konkurenčním trhu, musí platit
 - $p = MR = MC$
 - $p > AVC$
 - $p > MC$
 - $p = MR = MC = AC$
 - $p = MR = AC = AR$
 - $p > AFC$
- Nabídková křivka firma
 - je odvozena z rostoucích celkových nákladů
 - je tvořena rostoucí částí křivky AC, počínaje bodem $p = AVC$
 - je totožná s rostoucí částí křivky MC
 - vyjadřuje, jaké množství produkce je ochotna firma dodávat na trh, v závislosti na výši tržní ceny
 - je dokonale elastická
 - je tvořena rostoucí částí křivky MC, počínaje bodem ukončení činnost
- Na dokonale konkurenčním trhu, může firma dosáhnout krátkodobě zisku
 - pokud zvýší náklady
 - pokud zvýší cenu
 - pokud sníží náklady
 - pokud vzroste tržní cena
 - pokud zavede zdokonalení
 - pokud vzroste tržní poptávka
- Efektivnost dokonale konkurenčního trhu
 - nastává, pokud se veškeré nabízené zboží prodá
 - nemůže nastat, protože pro výrobce by to znamenalo, že nedosahují zisku
 - nastává, jeli vyrovnána tržní nabídka s tržní poptávkou

- d) předpokládá maximalizaci spotřebitelského přebytku
- e) je spojena s podmínkou minimalizace nákladů na jednotku produkce
- f) se prosazuje prostřednictvím tržního mechanismu

8. Je-li firma v rovnováze a je ztrátová, platí

- a) nemůže nastat taková situace
- b) $MR = MC$ a $P > AC$
- c) $MR = MC$ a $P < AC$
- d) $MR = MC$ a $P = AC$
- e) situace může nastat pouze krátkodobě
- f) $MR = MC$ a $P \leq AC$

9. Je-li firma v rovnováze a je zisková

- a) může nastat pouze krátkodobě
- b) $MR = MC$ a $P > AC$
- c) $AC \leq P < AVC$
- d) $MR = MC$ a $P = AC$
- e) $AC > P > AVC$
- f) $MR = MC$ a $P \leq AC$

10. K minimalizaci ztráty výrobou dochází tehdy, když platí

- a) výrobce vyrábí pouze ziskové výrobky
- b) mezní příjem je vyšší než fixní náklady
- c) příjmy jsou vyrovnány s náklady (celkové, mezní i průměrné)
- d) celkový příjem je vyšší než náklady
- e) firma prodává krátkodobě za cenu vyšší než AVC , ale nižší než AC
- f) celkový příjem je vyšší než variabilní náklady

8.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ

1. Jestliže je cena na úrovni AVC , firma ukončuje činnost, protože má uhrazeny pouze fixní náklady.
2. Je-li firma v rovnováze na dokonale konkurenčním trhu, pak nemusí být výrobně efektivní.
3. Dokonale konkurenční trh je vždy alokačně efektivní.
4. Pokud dojde k růstu poptávky, obnoví se dlouhodobá rovnováha trhu při stejném množství, ale vyšší ceně.
5. Pokud dojde k poklesu tržní poptávky, obnoví se dlouhodobá rovnováha trhu při stejné ceně, ale menším množství.
6. Pokud dojde ke zdražení cen vstupů, bude dlouhodobá rovnováha trhu při stejném množství jako výchozí před zdražením vstupů.

8.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE

1. Znázorněte rovnováhu firmy (E) na dokonale konkurenčním trhu, která nastane poté, co se snížila cena substitutu. Vyznačte graficky (obtáhněte silnou čarou) velikost rozdílu TR a TC. . Popište, jak se utvoří dlouhodobá rovnováha firmy této firmy a bod dlouhodobé rovnováhy označte v předchozím grafu E*.
2. Znázorněte rovnováhu firmy (E) na dokonale konkurenčním trhu, která nastane poté, co firma zavedla zdokonalení. Vyznačte graficky (obtáhněte silnou čarou) velikost zisku. Popište, jak se utvoří dlouhodobá rovnováha firmy této firmy a bod dlouhodobé rovnováhy označte v předchozím grafu E*.
3. Graficky znázorněte rovnováhu firmy na trhu dokonalé konkurence tak, aby platilo: firma dosahuje ztrátu, protože vzrostly ceny vstupů. Rovnováhu splňující tuto podmínku označte písmenem E. Vyjděte z řešení E předchozí otázky a popište, jak se bude situace dále vyvíjet směrem k dlouhodobé rovnováze (označte ji v grafu E*).

9. SEMINÁŘ – ROVNOVÁHA MONOPOLU

9.1 SHRnutí UČEBNÍHO TEXTU

- *Manufakturní výroba – skok v růstu produktivity práce díky průlomem do tradiční úrovně dělby práce a specializace.*
- *Kapitalistická továrna je založena na kooperaci strojů, od které se odvozuje dělba práce ve výrobě a pracovní síla ztrácí své dominující postavení ve výrobě, mění se v obsluhu.*
- *Homogenní struktura ekonomiky je charakteristická znaky:*
 - *firmy působící v jednotlivých odvětvích byly srovnatelné co do rozsahu kapitálových statků a objemu tržní produkce, úrovně používané techniky a technologie. Existující rozdíly byly řádově nevýznamné.*
 - *postavení firem bylo vratké (labilní), neboť firmy dodávaly pouze malou část celkové nabídky odvětví.*
 - *tržní cena byla pro firmu jednoznačně objektivní veličinou.*
 - *množství kapitálu potřebné pro podnikání v jednom odvětví umožňovalo podnikat i v jiném odvětví. Protože neexistovaly zábrany vstupu do odvětví, byl tím usnadněn přesun kapitálu mezi odvětvími.*
 - *z hlediska organizační podoby firmy bylo typické, že firemní kapitál byl rodinným kapitálem a činnost řídil vlastník kapitálových statků.*
- *Technická revoluce konce 19. století vedla k proměně homogenní struktury hospodářství na strukturu heterogenní. Pro ni se stalo charakteristické, že v rámci jednotlivých odvětví soutěží firmy, jejichž ekonomická síla je rozdílná, mnohdy jsou ekonomicky nesouměřitelné.*
- *Vznikaly organizační struktury prostřednictvím nichž se realizují monopolní výsady, především:*
 - *kartel, představující dohodu výrobců téže produkce o cenách, rozdělení realizačních trhů, přidělení výrobních kvót. Zúčastněné firmy si uchovávají výrobní i odbytovou samostatnost.*
 - *syndikát je také formou sdružující producenty téže produkce. Je uchována výrobní samostatnost firmy, ale odbytek je realizován prostřednictvím syndikátu a jeho obchodní sítě.*
 - *trust má podobu akciové společnosti. Sdružené firmy ztratily výrobní i odbytovou samostatnost. Navenek vystupuje jako jednotná firma založená na kapitálovém spojení.*
 - *koncern je organizační formou spojující formálně nezávislé firmy, které jsou však ovládaný prostřednictvím finanční kontroly. Může jít o holding, který je formou prodávající rovněž vývoj.*
 - *konglomeráty - dnešní koncerny mají mnohooborovou strukturu, která nesleduje linii výrobní návaznosti. To znamená, že existuje několik souběžných a nezávislých sfér podnikání (diverzifikace), z nichž žádná nemusí být výrazně převažující.*
- *Monopol dodávající celkový objem nabídky představuje nejvyhraněnější podobu nedokonalé konkurence.*
- *Výsada, o kterou se monopol opírá, vytváří výhodné předpoklady pro maximalizaci rozdílu mezi celkovým příjmem a celkovými náklady. Monopolní firma využívá překážek vstupu do odvětví.*
- *Monopol vychází z porovnání mezních nákladů a mezního příjmu, jako každá jiná firma, ale její mezní příjem je klesající.*
- *Rovnováha monopolu:*
 - *pro monopol je optimální rozměr produkce, při kterém dochází k vyrovnání mezních nákladů s mezním příjmem ($MC = MR$).*
 - *rozměr koupěschopné poptávky umožňuje, aby toto množství bylo realizováno za cenu, která je vyšší než průměrné náklady produkce.*

- *zisk je relativně stálý, platí nejen pro krátké období.*
- *protože $AR \neq MR$ a MR klesá rychleji, pak *mezní náklady protínají poptávkovou křivku vpravo od bodu vyrovnání. Průsečík MC a AR odpovídá většímu rozsahu produkce.**
- *Závěry, které je možno vyvodit z rozboru rovnováhy monopolu:*
 - *Monopol nevyrábí s nejnižšími možnými náklady na jednotku produkce, neminimalizuje AC (zdražuje výrobu).*
 - *Monopol má tendenci omezovat rozsah nabídky, omezuje výrobu a tím i spotřebu. Chová se alokačně neefektivně.*
 - *Ceny, za které monopol realizuje, jsou vyšší než ceny, které by se utvořily na trhu dokonalé konkurence. Cena je trvale nad úrovní MC a AC .*
- *Hlavními nástroji protimonopolní regulace jsou:*
 - *zákonné normy, kterými může být vytvořeno prostředí postihující zneužívání výhody. Za prostředky narušující soutěžní prostředí jsou dle zákona považovány především: dohody mezi soutěžiteli, zneužití dominantního postavení, spojování soutěžitelů.*
 - *daňová politika státu, obvykle založená na progresivní metodě zdanění, která odčerpává nejvyšší podíl z nejvyšších zisků.*
 - *stimulace konkurenčního prostředí, vstupem do odvětví (státní podnik) nebo podporou vstupu jiným subjektům.*
 - *cenová regulace, která ale zbavuje cenu tržního charakteru, pokud jde o její informační a alokační funkci.*
- *Cenová diskriminace (resp. její formy) se projevují tím, že firma prodává tentýž výrobek různým zákazníkům za různé ceny.*
- *Náklady mrtvé váhy – nerealizované přebytky spotřebitelů a monopolisty v důsledku omezování výroby.*
- *Omezování výroby způsobuje, že část přebytku spotřebitelů se přeměňuje v přebytek monopolisty (jako důsledek zvýšení tržní ceny).*

9.2 CO ROZUMÍME POJMY?

doplňte

heterogenní struktura ekonomiky

koncentrace

akciová společnost holdingová společnost

kartel

syndikát

trust

koncern

diverzifikace výrob

konglomerát

monopol

přirozený monopol

monopol ekonomické síly

bod vyrovnání monopolu

rovnováha monopolu

zdražování výroby monopolem

omezování výroby monopolem

protimonopolní regulace

regulovaná cena monopolu

cenová diskriminace

přebytek spotřebitele

přebytek výrobce

náklady mrtvé váhy

neefektivnost monopolu

9.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ

1. Vysvětlete význam manufaktury v kontextu rozvoje tržního hospodářství.
2. Čím se liší postavení práce ve výrobě v manufaktuře a továrně?
3. Charakterizujte homogenní strukturu ekonomiky a postavení firmy v uvedených podmínkách.
4. Vysvětlete základní příčiny zániku homogenní struktury ekonomiky.
5. Proč se firma v homogenní struktuře ekonomiky soustřeďuje na snižování nákladů?
6. Proč firma usiluje v homogenních podmínkách o růst tržního podílu a jakým způsobem ho může dosahovat?
7. Čím se odlišuje koncern od trustu?
8. Proč jsou kartelové dohody omezovány (zakazovány) zákonem?
9. Podle jakého kritéria rozhoduje monopol o rozsahu výstupu a jaká podmínka musí být splněna?
10. Může být pro monopolistu výhodné (z hlediska ziskového) vyrábět větší množství než to, při kterém je minimalizován náklad na jednotku produkce?
11. Uveďte motivy protimonopolní regulace.
12. Uveďte nástroje protimonopolní regulace a vzájemně porovnejte efekty jejich užití.
13. Jaký cíl sleduje monopol tzv. cenovou diskriminací?

9.4 TESTOVÉ OTÁZKY

1. Manufaktura
 - a) využívala lidskou práci především k obsluze strojové výroby
 - b) umožnila rozvoj dělby práce a specializace, i když byla založena na řemeslné rukodělné práci
 - c) využívala především nekvalifikovanou pracovní sílu
 - d) umožnila růst produktivity práce a zjednodušovala jednotlivé úkony
 - e) přepokládala u dělníka zvládnutí řemesla
 - f) vytvořila předpoklady pro zavádění jednoduchých strojů do výroby
2. Vynakládání práce v továrně bylo doprovázeno
 - a) likvidací dělby práce
 - b) rostl význam kapitálu, výroby se staly náročnější na kapitál
 - c) proměnou práce v obsluhu strojního zařízení
 - d) dekvalifikací, jako důsledek toho, že jednoduchý stroj bylo možno obsluhovat po zaučení
 - e) trvalým tlakem na vzestup mzdy
 - f) růstem produktivity práce
3. Pro homogenní strukturu ekonomiky bylo charakteristické
 - a) k výrobě nebyl nutný kapitál, pouze práce
 - b) firmy v jednotlivých odvětvích byly srovnatelné
 - c) tržní cenu si firma stanovovala
 - d) firmy měly dominantní postavení
 - e) rozdíly mezi firmami byly řádově nevýznamné
 - f) tržní cena byla vůči firmě objektivní
4. Pro homogenní strukturu ekonomiky bylo charakteristické
 - a) množství kapitálu dostačující k podnikání v jednom, umožňovalo podnikat i v jiných odvětvích
 - b) mezi odvětvími byly z hlediska náročnosti na kapitál řádové rozdíly
 - c) neexistovaly bariery vstupu do odvětví
 - d) firmy byly závislé na trhu
 - e) rodinnou firmu řídil vlastník kapitálu
 - f) nedocházelo ke zdokonalování výroby
5. Kartel
 - a) vzniká spojením firem do jednoho vlastnického celku
 - b) je dohoda o budoucím spojení firem
 - c) je dohodou výrobců, ve které se zpravidla upravují cenové podmínky realizace na trhu
 - d) je dohodou výrobců, ve které se zpravidla upravují výrobní kvóty jednotlivých výrobců
 - e) je dohodou o průběžném zdokonalování techniky a technologie výrob
 - f) je dohodou výrobců, ve které se zpravidla upravuje rozdělení trhů
6. Syndikát
 - a) je stejně jako kartel akciovou společností
 - b) je na rozdíl od kartelu akciovou společností
 - c) sdružoval výrobce téže produkce
 - d) je spojen se ztrátou odbytové samostatnosti sdružených výrobců
 - e) uchovává výrobní samostatnost
 - f) je typický pro výroby místní a spíše kusové produkce, než odvětví s masovou (hromadnou) výrobou

7. Diverzifikace výroby
- znamená zavádění nového výrobku na trh
 - je výrobní zdokonalení již existujícího výrobku
 - je spojena s vyhledáváním nových tržních příležitostí pro umístění kapitálu
 - znamená, že firma má veškerý kapitál soustředěn na jeden výrobek, který se snaží umístit na různých trzích
 - je charakteristická pro koncerny a konglomeráty
 - zanikla po technické revoluci konce 19. století
8. V heterogenní struktuře ekonomiky pro situaci v jednotlivých odvětvích platí
- žádná firma nemá zpravidla významný tržní podíl
 - výrobky jsou dokonalé substituty
 - firmy usilují o vytvoření a získání individuálního trhu
 - rozhodující část nabídky je zpravidla v rukou malého počtu firem
 - kupující není ovlivnitelný reklamou
 - dominující firmy ovlivňují výši ceny a ostatní firmy se této cenové politice podřizují
9. Kritika monopolů považuje za negativní
- dochází ke zdražování výroby
 - vyrábí se méně než by se spotřebovalo
 - monopol se rozhoduje podle vztahu $MR = MC$
 - nevyrábí se s minimálními náklady
 - monopol usiluje o dosažení zisku
 - nabízí se menší množství, než by při dané ceně monopol mohl nabízet
10. Je-li monopol v rovnováze, pak platí
- $AR > AC$
 - $P < AC$
 - $AR < MC$
 - množství, které dodává na trh je menší než množství, při kterém jsou minimalizovány AC
 - $MR = MC$
 - $P > AR$
11. Pokud stát chce snížit cenu za kterou monopol prodává, může využít jako nástroj
- vytvářet podmínky pro vstup konkurentů
 - vstoupit do podnikání v daném odvětví
 - regulovat tržní cenu
 - dotovat zdokonalování technologie a snížení nákladů monopolisty
 - uvalit dodatečnou daň na zisky
 - zrušit nebo výrazně omezit tržní poptávku
12. Pokud pro tržní cenu platí $P = AC$
- musí firma vyrábět s minimálními AC
 - je dosahováno alokační efektivnosti
 - a firma je v rovnováze, může se jednat o rovnováhu firmy na trhu dokonalé konkurence
 - a firma je v rovnováze, musí se jednat o rovnováhu firmy na trhu dokonalé konkurence
 - je splněna podmínka dlouhodobé rovnováhy firmy na trhu monopolu
 - nemusí být dosaženo výrobní efektivnosti
13. K alokační neefektivnosti nedojde, pokud na daném trhu platí
- výrobci vyrábí s minimálními náklady
 - monopolní výrobce nabízí množství odpovídající průsečíku MC a AR
 - výrobci s nejvyšším tržním podílem vyrábí s minimálními náklady
 - klesá poptávka
 - nabídka na trhu je vyrovnána s poptávkou
 - existují náklady mrtvé váhy, ale také přebytek spotřebitele a přebytek výrobce

9.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ

1. Zavedení strojů prohloubilo dělbu práce a zvýšilo nároky na kvalifikaci pracovníka.
2. Kartel a trust se odlišují vlastnickým uspořádáním.
3. Mezní příjem monopolu je klesající a mezní náklad je konstantní.
4. Monopolista produkuje s vyššími náklady na jednotku produkce, než firma v podmínkách dokonalé konkurence.
5. Monopol produkuje s vyššími než minimálními průměrnými náklady.
6. Náklady mrtvé váhy vznikají v důsledku nerealizovatelnosti produkce.
7. Monopol může dosahovat rovnováhy a být výrobně efektivní.
8. Monopol může dosahovat rovnováhy a být alokačně efektivní pouze pokud by cena byla regulovaná.

9.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE

1. Graficky znázorněte rovnováhu monopolu a její změnu, pokud došlo k růstu tržní poptávky.
2. Graficky znázorněte rovnováhu monopolu a její změnu, pokud došlo k poklesu cen vstupů.
3. Graficky znázorněte rovnováhu monopolu a její změnu, jestliže se na trhu objevil substitut.
4. Může být monopolista v rovnováze, když by vyráběl větší množství než to, při kterém jsou minimalizovány náklady na jednotku produkce? – graficky znázorněte.
5. Graficky znázorněte zdražování výroby monopolem.
6. Graficky znázorněte náklady mrtvé váhy a vysvětlete jejich dopad na přebytek spotřebitele.
7. Znáznorněte dopady na spotřebitelský přebytek, pokud došlo k uvalení dodatečné daně na monopol.

10. SEMINÁŘ – ROVNOVÁHA FIRMY NA OLIGOPOLNÍCH TRZÍCH A TRZÍCH MONOPOLISTICKÉ KONKURENCE

10.1 SHRnutí UČEBNÍHO TEXTU

- Analýza trhů vyspělých tržních ekonomik ukazuje, že tržní struktura je diferencovaná podle odvětví, ale převládající a charakteristická je převaha několika málo firem, dodávající rozhodující část produkce – označujeme jako oligopol.
- Vznik oligopolních struktur je odrazem vývoje výrobních podmínek. Především vztahu mezi náklady na podnikání a rozměrem produkce nutným k efektivnímu fungování kapitálu.
- Firma je schopna svým jednáním ovlivňovat výši tržní ceny a zaujímá pozici *cenového tvůrce*. Ostatní firmy jsou v *pozici cenového příjemce*.
- *Z hlediska dlouhého období musí tržní cena vytvořit podmínky k tomu, aby tržby uhrzovaly všem firmám v daném odvětví jejich náklady.*
- *Utváření oligopolní rovnováhy je podmíněno vstupem dominantních firem na trh s adekvátní cenou, která:*
 - vytvoří rovnováhu v odvětví (*prodá každý, kdo je ochoten při dané ceně vyrábět a, všichni, kteří jsou ochotni při dané ceně nakupovat mohou nakoupit*)
 - zabezpečí dominantní firmě relativně stabilní vysoký zisk
 - umožní malým a středním firmám efektivní podnikání (*minimálně uhradí náklady*).
- Cenová politika dominantních firem *trh stabilizuje a uzavírá možnosti vstupu dalších kapitálů.*
- *Postavení firem na trhu není rovnocenné. Na oligopolních trzích je cenová konkurence účinným nástrojem konkurenčního boje.*
- *Cenová tvorba v podmínkách oligopolní struktury je důležitým faktorem tržní stabilizace nebo úsilí o dosažení stabilizace za výhodnějších podmínek pro vedoucí firmu.*
 - *Východiskem je samozřejmě znalost vlastního výrobku*
 - *analýza poptávky*, a to nejen její rozměr, ale také její demografické, sociální a psychologické aspekty (věková kategorie spotřebitelů, vzdělanostní úroveň, profesní složení aj.).
 - *analýza konkurenčních podmínek*. Předvídaní reakce konkurentů vyrábějících nebo schopných vyrábět tentýž výrobek nebo substitut.
 - firma zvážit možnosti *tržní segmentace*, založené na skutečnosti, že poptávka je tvořena subjekty odlišujícími se koupěschopností i úrovní požadavků na výrobek.
 - *výběr odbytových cest.*
- Na základě těchto východisek *se uskutečňuje stanovení ceny, zahrnující především tyto kroky:*
 - *rozhodnutí o míře zisku*
 - *rozhodnutí o úrovni využití výrobních kapacit*
 - *výpočet nákladů na jednotku produkce (AC)*
 - *stanovení ceny jednotlivého výrobku,*
- Uvedené kroky se v konkrétní situaci zavádění výrobku na trh modifikují v závislosti na tom, jedná-li se o:
 - *technologickou inovaci* (již zavedený výrobek se vyrábí pomocí techniky či technologie nové kvality), nebo

- *výrobovou inovaci* (nový výrobek). i v těchto případech však existuje řada variant.
- Zcela jiná situace nastane, *přichází-li výrobek na trh jako jedinečný*. Firmě se otevírá široký prostor promítnutí jedinečnosti výrobku do vysoké ziskovosti, např.:
 - postupným zaváděním výrobku na trh při využívání vztahu mezi cenou a množstvím. *Cena výrobku klesá po poptávkové křivce, až se ustálí na úrovni odpovídající množství vyráběné produkce při rovnosti $MC = MR$* .
 - obdobně je možno dosahovat vyšší ziskovosti *pomocí segmentace trhu* a různých provedení výrobku v různých cenových hladinách.
- *Jedinečnost výrobku nemusí být promítnuta přímo do ziskové strategie. Výrobek, který je nositelem jedinečných vlastností je jedním z nejdokonalejších nástrojů získávání nových trhů. v tomto případě je jedinečnost nástrojem strategie proniknutí na trh.*
- Monopolistická konkurence, někdy označovaná jako konkurence velké skupiny. *Nedokonalost této formy je založena na skutečnosti:*
 - *že produkce jednotlivých firem není identická, produkt je diferencovaný*
 - *navíc působí řada dalších diferencujících faktorů (značka, jméno firmy, reklama, tradice a zvyky spotřebitelů, aj.)*
 - *faktory diferenciací rozkládají celkovou tržní poptávku, což v praxi to znamená, že výrobce vstupuje na svůj, dočasně stabilizovaný trh.*
- Je to však trh, na kterém je silný konkurenční vliv, který se prosadí vždy, dojde-li k nějaké tržní změně, neboť diferencovaná produkce má charakter téměř dokonalých substitutů.
- I když je firma na "svém" trhu v postavení odpovídajícím postavení monopolu, nemůže monopolní výhodu realizovat jako dlouhodobě stabilizovaný zisk. To, že se na trhu zformovala vysoká poptávka po její produkci, umožnilo realizovat zisk, ale tato situace má pouze krátkodobou platnost a následný vývoj si vynutí pokles poptávkové křivky a ztrátu zisku.
- Realizace za ziskovou cenu by přilákala dodatečné producenty, kteří by nabídku rozšířili a ke své produkci přilákali část původní poptávky. Je vyvolán *pokles poptávky*.
- *Čím zřetelněji jsou potlačeny důvody preference výrobce, tím více se blíží tržní cena hladině průměrných nákladů AC.*
- Dlouhodobá rovnováha se utvoří při ceně rovné průměrným nákladům. Graficky je AR tečnou AC.
- *Na rozdíl od dokonalé konkurence však není splněna podmínka, že jsou minimalizovány průměrné náklady, tedy rovnovážná cena se utváří za situace, kdy $AC > MC$.*
- *Jako v případech ostatních nedokonalé konkurenčních tržních struktur platí i v tomto případě, že $P > MC$. Je zřejmé, že konečné řešení dlouhodobé rovnováhy je charakteristické tržní neefektivností.*
- *Jako ve všech tržních strukturách nedokonalé konkurenčního trhu dochází k projevům neefektivnosti, a to jak výrobní tak alokační.*

10.2 CO ROZUMÍME POJMY?

doplňte

dominantní firma

rovnováha dominantní firmy

rovnováha oligopolu

cenový tvůrce

cenový příjemce

cenová kalkulace dominantní firmy

tržní segmentace

monopolistická konkurence

diferenciace produkce

krátkodobá rovnováha firmy

dlouhodobá rovnováha firmy

přebytek spotřebitele

přebytek výrobce

náklady mrtvé váhy

alokační neefektivnost

výrobní neefektivnost

10.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ

1. Jakými způsoby mohlo dojít ke vzniku dominantní firmy?
2. Co platí pro vztah mezi poptávkou po produkci dominantní firmy a tržní poptávkou na oligopolní trhu?
3. Proč přihlíží dominantní firma (cenový tvůrce) k nákladům slabších konkurentů?
4. Jaké je postavení cenové a necenové konkurence na oligopolních trzích?
5. Jak postupuje dominantní firma, pokud chce maximalizovat zisk v případě, že disponuje zdokonaleným výrobkem a jedinečným výrobkem?
6. Srovnejte postavení firmy v podmínkách dokonale konkurenčního trhu a na trhu monopolistické konkurence. Pokud existují, uveďte společné a rozdílné znaky.
7. Srovnejte krátkodobou a dlouhodobou rovnováhu firmy na trhu monopolistické konkurence.
8. Popište mechanismus přeměny krátkodobé rovnováhy do rovnováhy dlouhodobé firmy v podmínkách monopolistické konkurence.
9. Jaká podmínka by musela být splněna, aby se na trzích prosazovala výrobní efektivnost?
10. Jaká podmínka by musela být splněna, aby nedocházelo k alokační neefektivnosti trhu?

10.4 TESTOVÉ OTÁZKY

1. Cenová strategie dominantní firmy zohledňuje
 - a) pouze náklady dominantní firmy
 - b) dosažení stabilního vysokého zisku dominantní firmou
 - c) náklady slabších konkurentů
 - d) pouze variabilní náklady
 - e) aby při dané ceně bylo nabízené množství realizovatelné
 - f) možnosti vstupu potenciálních konkurentů
2. Rovnováha oligopolu je provázána následující charakteristikou
 - a) cena na trhu se rovná AC dominantní firmy
 - b) tržní cena musí pokrýt náklady všech výrobců, kteří patří do stabilizované tržní struktury
 - c) $P > MC$ dominantní firmy
 - d) $P > AC$ dominantní firmy
 - e) $MR = AR = AC = MC$
 - f) $MR = AR > AC$
3. Pokud do oligopolní struktury vstoupí další výrobce
 - a) dojde k poklesu tržní ceny
 - b) může získat tržní podíl na úkor slabších konkurentů
 - c) aby cena neklesla, dominantní firma sníží výrobu
 - d) dojde ke vzniku dokonalé konkurence na trhu
 - e) vyostří se cenová forma konkurence
 - f) nemůže to mít vliv na tržní cenu
4. Při krátkodobé rovnováze firmy na trhu monopolistické konkurence
 - a) může firma dosahovat zisku
 - b) vyrábí firma s minimálními AC
 - c) musí se $P = AC$

- d) odpovídá rovnováha vlastnostem rovnováhy monopolu
 - e) musí se $AC = MC$
 - f) vyrábí firma s minimálními MC a proto má zisk
5. Pokud pro tržní cenu platí $P = AC$
- a) musí firma vyrábět s minimálními AC
 - b) je dosahováno alokační efektivity
 - c) a firma je v rovnováze, může se jednat o rovnováhu firmy na trhu dokonalé konkurence
 - d) a firma je v rovnováze, musí se jednat o rovnováhu firmy na trhu dokonalé konkurence
 - e) je splněna podmínka dlouhodobé rovnováhy firmy na trhu monopolistické konkurence
 - f) nemusí být dosaženo výrobní efektivity
6. Ke společným vlastnostem rovnováhy firmy na trhu dokonalé konkurence a na trhu monopolistické konkurence v dlouhém období patří
- a) $P = MC$
 - b) AC nejsou minimalizovány
 - c) $TR = TC$
 - d) AC jsou minimalizovány
 - e) $P = AC$
 - f) $MC = AC$
7. K alokační neefektivnosti nedojde, pokud na daném trhu platí
- a) výrobci vyrábí s minimálními náklady
 - b) monopolní výrobce nabízí množství odpovídající průsečíku MC a AR
 - c) výrobci s nejvyšším tržním podílem vyrábí s minimálními náklady
 - d) klesá poptávka
 - e) nabídka na trhu je vyrovnána s poptávkou
 - f) existují náklady mrtvé váhy, ale také přebytek spotřebitele a přebytek výrobce

10.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ

1. V podmínkách dlouhodobé rovnováhy oligopolu musí být všechny firmy ziskové.
2. V podmínkách rovnováhy oligopolu musí mít všechny firmy uhrazeny náklady.
3. Rovnováha oligopolu nastává v situaci, kdy dominantní firma má příjmy ve výši nákladů.
4. V podmínkách monopolistické konkurence jsou všichni výrobci cenovými tvůrci.
5. Na oligopolním trhu se prosazuje alokační efektivity, ale výrobní pouze u dominantní firmy.
6. Trh monopolistické konkurence je charakteristický výrobní efektivity, neboť pro jednotlivé firmy platí, že $P = AC$.

10.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE

1. Znázorněte dlouhodobou rovnováhu firmy v podmínkách monopolistické konkurence a její změnu, pokud vzrostly ceny vstupů. Vyznačte novou dlouhodobou rovnováhu a ujasněte si, proč dojde k cenové změně.
2. Znázorněte dlouhodobou rovnováhu firmy v podmínkách monopolistické konkurence a její změnu, pokud zavedla zdokonalení. Vyznačte co je ekonomickým efektem zdokonalení.
3. Znázorněte dlouhodobou rovnováhu firmy v podmínkách monopolistické konkurence a její změnu, pokud se zlevnil substitut. Vysvětlete vlastnosti rovnováhy a popište vznik dlouhodobé rovnováhy.
4. Znázorněte rovnováhu oligopolu a pokud je to možné vyznačte náklady mrtvé váhy.
5. Znázorněte změnu rovnováhy oligopolu poté, co dominantní firma zavedla zdokonalení.

11. SEMINÁŘ – TRHY VÝROBNÍCH FAKTORŮ – UTVÁŘENÍ CEN A MEZNÍ PRODUKTIVITA

11.1 SHRNU TÍ UČEBNÍHO TEXTU

- Ceny výrobních faktorů se utváří na trzích výrobních faktorů. Fungování trhu výrobních faktorů je závislé na tom, jak jsou tržní subjekty schopny přetransformovat signály trhu výrobků a služeb do požadavků na trhu výrobních faktorů.
- *Způsob alokace výrobních faktorů zakládá předpoklady efektivní či neefektivní výroby.*
- *Specifika trhu výrobních faktorů jsou dána především:*
 - *charakterem spotřeby, tzn. výrobní spotřebou. Proto i poptávka po výrobních faktorech je technologicky podmíněná.*
 - *na straně poptávky, která je poptávkou odvozenou, vystupují firmy motivované především maximalizací zisku.*
 - *domácnosti představují nabídkovou stranu trhu výrobních faktorů a jejich chování je motivováno maximalizací užitku. Za služby výrobních faktorů pobírají domácnosti důchody, které používají na nákupy výrobků a služeb.*
- *Firmy nakupují výrobní faktory proto, aby dosáhly zisku. Výnosy jsou závislé na výkonnosti výrobních faktorů, kde platí, že mezní produkt jednotlivých výrobních faktorů klesá, a klesá tudíž i příjem z mezního produktu.*
- *Příjem z mezního produktu je dodatečný příjem, který firma získává díky zapojení dodatečné jednotky výrobního faktoru do výroby, přičemž ostatní vstupy zůstávají neměnné.*
- *Je to dodatečný příjem (změna celkového příjmu) dosažený na trhu realizací mezního produktu daného výrobního faktoru.*
- *Čím je motivována poptávka po výrobních faktorech. Pokud firma nakoupí dodatečnou jednotku výrobního faktoru, zakládá se tím vznik mezního produktu a jeho realizací získává firma přírůstek tržby v podobě příjmu z mezního produktu. Současně však platí, že pořízení dodatečné jednotky výrobního faktoru je spjato s peněžními výdaji, které můžeme označit jako mezní náklad na výrobní faktor.*
- *Obě veličiny mají odlišné vývojové tendence. Platí:*
 - *příjem z mezního produktu výrobního faktoru vykazuje od určitého rozsahu zapojení výrobního faktoru klesající tendenci, protože mezní produkt od určitého množství daného výrobního faktoru klesá přičemž cena, za kterou je realizovatelný na trhu je:*
 - ✓ *klesající (realizace dalších jednotek je podmíněna poklesem ceny v podmínkách nedokonalé konkurence)*
 - ✓ *konstantní (v dokonalé konkurenci firma realizuje každou další jednotku produkce za stejnou cenu)*
 - *mezní náklady výrobního faktoru jsou*
 - ✓ *konstantní (firma v podmínkách dokonalé konkurenčního trhu může nakoupit každou další jednotku výrobního faktoru za stejnou cenu), nebo*
 - ✓ *rostoucí (na nedokonalé konkurenčním trhu).*
- *Optimálního množství výrobního faktoru je dáno splněním podmínky: $MPR_{VF} = MC_{VF}$*

- Jestliže mezní náklady výrobního faktoru jsou menší než příjem z mezního produktu, bude firma nakupovat další jednotky výrobního faktoru a rozšiřovat výrobu.
- Z dlouhodobého hlediska ovlivňuje situaci na trhu výrobních faktorů možnost vzájemné substituce výrobních faktorů. Optimální kombinací jejich užití je taková, která zabezpečuje, že příjmy z mezních produktů jednotlivých výrobních faktorů se sobě rovnají. Tedy:

$$\frac{MRP_L}{P_L} = \frac{MRP_K}{P_K}$$

- Motivem nabídky je snaha získat důchod. Ceny výrobních faktorů, které se utvářejí jako výslednice vztahu mezi nabídkou výrobních faktorů a poptávkou po nich, představují důchody vlastníkům.
- Základní teoretickou konstrukcí využívanou k vysvětlení cen výrobních faktorů je teorie mezní produktivity, která z výše uvedeného důvodu plní funkci teorie rozdělování.
- Podle teorie mezní produktivity je výše důchodu závislá na mezní produktivitě výrobního faktoru, tedy na produktivitě poslední najaté jednotky výrobního faktoru.
- Ze vztahu mezních a průměrných veličin vyplývá, že příjem z průměrného produktu výrobního faktoru (ARP_{VF}) je nejdříve rostoucí a poté klesající. Veličina udává, jaká část celkové tržby připadne na jednotku variabilního výrobního faktoru.
- Na základě vztahu mezi ARP_{VF} a MRP_{VF} je možno definovat poptávku po výrobním faktoru jako klesající část MRP_{VF} od bodu, který je průsečíkem MRP_{VF} a ARP_{VF} .
- Pro všechny nižší ceny výrobního faktoru bude platit, že bod vyrovnání náklady na VF a MRP_{VF} uzavírá oblast přebytku dodatečného příjmu nad dodatečným nákladem výrobního faktoru.
- Půda a práce jsou považovány za tzv. prvotní výrobní faktory, neboť nemají svůj původ v hospodářské činnosti (na rozdíl od kapitálu, jako druhotného faktoru).
- Půda je výrobním faktorem, jehož množství je dané, nabídka půdy je fixní a můžeme nabídku půdy považovat za nepružnou vzhledem k ceně. Proto se změna rozsahu poptávky po půdě projevuje bezprostředně v cenách půdy, v cenových posunech.
- Vlastnictví půdy se ekonomicky realizuje v důchodu (pozemkové rentě), který pravidelně vlastníkovi náleží
- Za jakou cenu bude ochoten půdu prodat? Částka, kterou prodejem získá, by mu měla přinášet stejný roční důchod, tzn., vloží-li peníze do banky, budou se zhodnocovat v podobě úroku, jehož roční výše by měla nahradit původní rentu.
- Vliv na tržní cenu půdy mají i další faktory. Především:
 - vztah mezi nabídkou a poptávkou
 - očekávání spojená s trhem půdy
 - konkrétní motivace prodeje, která může být spojena s upřednostněním získání peněz v hotovosti aj.
- Půda jako výrobní faktor není homogenní, proto i renta vyjadřující v důchodové podobě podíl půdy na tvorbě statků a služeb, není stejná. Diferenciace půd je založena na dvou okolnostech:
 - kvalita půdy
 - poloha půdy

11.2 CO ROZUMÍME POJMY?

doplňte

výrobní faktor původní

druhotný výrobní faktor

mezní produkt

výnosnost dodatečné jednotky výrobního faktoru

výnosnost výrobního faktoru

příjem z mezního produktu výrobního faktoru

průměrný příjem produktu výrobního faktoru

mezní náklad na výrobní faktor

substituce výrobních faktorů

teorie mezní produktivity

cena půdy

pozemková renta

kapitalizace pozemkové renty

homogenní výrobní faktor

diferenciace renty

11.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ

1. Vysvětlete specifika trhu výrobních faktorů.
2. Proč je trh výrobních faktorů označován jako trh odvozený?
3. Proč je existence trhu výrobních faktorů předpokladem fungování tržního mechanismu?
4. Proč není možno vysvětlit motivaci poptávky pomocí teorie mezní užitečnosti?
5. Čím je motivována nabídka výrobního faktoru?
6. Čím je motivována poptávka po výrobním faktoru?
7. Jak spolu souvisí mezní produkt výrobního faktoru a příjem z mezního produktu výrobního faktoru?
8. Co vyjadřuje teorie mezní produktivity?
9. Jaký je vztah mezi cenou výrobního faktoru a důchodem vlastníka výrobního faktoru?
10. Existuje vztah mezi tržní cenou půdy a cenou pronájmu (pozemkovou rentou)?
11. Proč je nabídky půdy neelastická a jaké to má důsledky?
12. Co se označuje jako diferenciální renta?
13. Co to znamená, že důchod je určen mezní produktivitou výrobního faktoru?

11.4 TESTOVÉ OTÁZKY

1. Zákon klesajících výnosů
 - a) se týká zapojování dodatečné jednotky výrobního faktoru
 - b) na trzích výrobních faktorů neplatí
 - c) nesouvisí s trhem výrobních faktorů, pouze s trhem finální produkce
 - d) vysvětluje, proč se zpomaluje tempo růstu celkového produktu
 - e) je využíván k vysvětlení vývoje příjmu z mezního produktu daného výrobního faktoru
 - f) je využit k vysvětlení teorie mezní produktivity
2. Trh výrobních faktorů
 - a) je předpokladem k tomu, aby se mohlo vyrábět
 - b) je nutným předpokladem fungování tržního mechanismu
 - c) nemůže ovlivnit efektivnost následné výroby
 - d) nemůže ovlivnit úroveň spotřeby
 - e) ovlivňuje efektivnost ekonomiky
 - f) ovlivňuje odstraňování převisů poptávkové strany trhu výrobků
3. Pokud by firma najímala větší množství výrobního faktoru než odpovídá vyrovnání příjmu z mezního produktu a mezního nákladu na výrobní faktor
 - a) nebude dosahovat zisku
 - b) vznikl by na trhu převis nabídky
 - c) bude na dodatečné jednotky výrobního faktoru doplácet
 - d) vznikl by na trhu převis poptávky
 - e) využití dodatečných jednotek výrobního faktoru nebude mít vliv na celkový příjem
 - f) náklady na výrobní faktor by nedostačovaly na úhradu příjmu z mezního produktu daného výrobního faktoru
4. Poptávka firmy po výrobním faktoru
 - a) se odvozuje pomocí celkových nákladů
 - b) se odvozuje pomocí mezních nákladů
 - c) je dána klesající částí mezního příjmu produktu daného výrobního faktoru
 - d) je totožná s tou částí klesajícího mezního příjmu výrobního faktoru, pro kterou platí $MRP_{VF} > ARP_{VF}$

e) je totožná s tou částí klesajícího mezního příjmu výrobního faktoru, pro kterou platí

$$MRP_{VF} < ARP_{VF}$$

f) má klesající tvar

5. Jestliže platí MRP_{VF} je rostoucí
 - a) firma najímá dodatečné jednotky výrobního faktoru
 - b) firma je zisková
 - c) ARP_{VF} je klesající
 - d) ARP_{VF} je rostoucí a roste rychleji než MRP_{VF}
 - e) firma nenajímá daný výrobní faktor
 - f) ARP_{VF} je konstantní
6. Rozdílná cena půdy téže rozlohy může být ovlivněna
 - a) polohou půdy
 - b) bonitou půdy
 - c) vývojem poptávky po půdě
 - d) rozlohou půdy
 - e) vlivem externalit
 - f) pozemkovou rentou
7. Existence trhu výrobních faktorů
 - a) je podmínkou existence hospodářství
 - b) vytváří podmínky realizovatelnosti výrobků a služeb
 - c) je zdrojem nedostatečné efektivnosti tržního hospodářství
 - d) je předpokladem fungování tržního mechanismu
 - e) neovlivňuje situaci na trhu výrobků a služeb
 - f) umožňuje tržní realokaci zdrojů
8. Optimální množství výrobního faktoru se stanovuje pomocí porovnání
 - a) příjmu z mezního a příjmu z průměrného produktu
 - b) příjmu z průměrného produktu s celkovými náklady firmy
 - c) výnosnosti výrobního faktoru a výnosnosti dodatečné jednotky výrobního faktoru
 - d) celkových příjmů a celkových nákladů na výrobu
 - e) průměrných příjmů firmy s průměrnými náklady firmy
 - f) příjmu z mezního produktu a nákladu na dodatečnou jednotku výrobního faktoru

11.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ

1. Příjem z mezního produktu je na dokonale konkurenčním trhu konstantní.
2. Příjem z mezního produktu klesá na trhu nedokonale konkurenčním.
3. K určení příjmu z mezního produktu je nutno mít informaci o množství a ceně použitého výrobního faktoru.
4. Optimální množství výrobního faktoru se určuje shodným pravidlem z hlediska krátkodobého i dlouhodobého.
5. Výše pozemkové renty je závislá pouze na rozloze půdy.

11.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE

1. Znázorněte optimální množství výrobního faktoru, jestliže firma nakupuje výrobní faktor na trhu dokonale konkurenčním, ale prodává produkci na trhu nedokonale konkurenčním.
2. Znázorněte optimální množství výrobního faktoru, jestliže firma nakupuje výrobní faktor na trhu dokonale konkurenčním, ale prodává produkci na trhu dokonale konkurenčním.
3. Znázorněte optimální množství výrobního faktoru, jestliže firma nakupuje výrobní faktor na trhu dokonale konkurenčním, ale prodává produkci na trhu nedokonale konkurenčním.
4. Jaké důsledky pro množství výrobního faktoru bude mít, když firma zavede zdokonalení?
5. Jak se změní optimální množství výrobního faktoru, když vzroste tržní cena produkce firmy?
6. Jak se změní optimální množství výrobního faktoru, když dojde k poklesu ceny výrobního faktoru?

12. SEMINÁŘ – TRH PRÁCE A NEZAMĚŠTNANOST

12.1 SHRNUÍ UČEBNÍHO TEXTU

- Trh práce se řídí stejnými zákonitostmi jako ostatní trhy, nicméně má řadu specifických rysů. Práce je jedním ze zdrojů, ale neexistuje sama o sobě. Práci konají lidé, nositelé schopnosti pracovat (pracovní síly). Koupě výrobního faktoru práce se sjednává s jejím vlastníkem a cenou je mzda.
- *Co motivuje nabídku práce a poptávku po práci:*
 - *Poptávka po práci je určena jako u každého výrobního faktoru mezním produktem, tedy mezním produktem práce. Utváří se v závislosti na množství ostatních výrobních faktorů a jejich vzájemných poměrech.*
 - *Nabídka práce je na trhu zastoupena domácnostmi a i v tomto případě platí, že ochota pracovat je výrazem poznání, že efekt, který z konání práce plyne, je větší než oběť, která je spojena s jejím konáním.*
- *Efektem vynakládání práce je mzda, peněžní ocenění vynaložené práce, resp. jejího mezního produktu. Východiskem porovnávání není suma peněžních prostředků (nominální mzda), ale tzv. reálná mzda - vyjadřuje koupěschopnost nominální mzdy, kolik zboží a služeb si může její příjemce nakoupit.*
- *Nabídková křivka je pod vlivem substitučního a důchodového efektu.*
- *Substituční efekt - s rostoucí reálnou mzdou roste i množství nabízené práce. Je substituován volný čas prací.*
- *Tento vývoj je zastaven při určité výši reálné mzdy (w_A), dochází ke zlomu a rostoucí reálná mzda způsobuje omezování nabízeného množství práce. Uvedený jev je způsoben důchodovým efektem.*
- *Reálný trh práce je významně ovlivněn tím, že mzda je specifickou cenou, která plní významnou reprodukční funkci. Z těchto důvodů je silně omezen možný pohyb mzdy směrem dolů, nemá tendenci oscilovat, naopak, prostřednictvím smluv je vyvíjen silný tlak na minimálně uchování výše reálných mezd.*
- *Důležitými faktory ovlivňujícími celkovou situaci na trhu práce jsou:*
 - *vynakládání práce je prostředkem získání statků nutných k uspokojování potřeb,*
 - *nabídka práce je podmíněna vývojem mimoekonomických (zejména demografických a sociálních) faktorů*
 - *poptávka po práci je determinována výslovně ekonomickými souvislostmi plynoucími z využívání práce v kombinaci s ostatními výrobními faktory.*
- *Pod vlivem ekonomických, sociálních i politických faktorů se na trhu práce prosazuje nepružnost mzdy směrem dolů.*
- *Nezaměstnanost bývá často označována za projev poruch na trhu práce a její rozsah se měří ukazatelem míry nezaměstnanosti:*

$$n = \frac{N}{L} \cdot 100(\%)$$

kde: n – je míra nezaměstnanosti,

N – počet nezaměstnaných

L – celkový počet praceschopných, kteří pracují nebo se ucházejí o pracovní místo, tzn. ekonomicky aktivní obyvatelstvo

Typy nezaměstnanosti, a to:

- frikční nezaměstnanost, která vzniká v důsledku neustálého pohybu lidí mezi místy či pracovními příležitostmi, roli hraje i nedostatečná informovanost osob hledajících práci o nabídce vhodných pracovních příležitostí.
- strukturální nezaměstnanost, tzn., že profesní segmentace nabídky na trhu práce není v souladu se strukturou poptávky po práci.
- cyklická nezaměstnanost, která souvisí s cyklickým kolísáním výkonu ekonomiky.
- Vedle uvedených typů a vlivů je možno vymezit i některé další, např. *sezónní práce* a *tomu odpovídající sezónní nezaměstnanost*, působí na vývoj nezaměstnanosti a růst nabídky práce v určitých časových obdobích.
- Dobrovolná nezaměstnanost znamená, že je upřednostněna při dané výši mzdy nějaká jiná aktivita a tedy volný čas, před konáním práce.
- Dobrovolně nezaměstnaní aktivně hledají jiné, zpravidla lépe placené místo, za daných mzdových podmínek nejsou ochotni pracovat a upřednostní volný čas.
- Nedobrovolná nezaměstnanost – tvoří ti, *kteří jsou ochotni při této mzdové sazbě pracovat, ale neexistuje pro ně pracovní příležitost*. Tzn. existuje převis nabídky práce nad poptávkou po práci. Na trhu práce se utváří, pokud mzda je vyšší než rovnovážná mzda.
- *Rovnovážná mzda* je dána průsečíkem nabídky práce s poptávkou po práci.
- *Rovnováha trhu práce* je označována jako stav plné zaměstnanosti.
- *Plná zaměstnanost* je provázena mírou nezaměstnanosti, která se označuje jako přirozená. V této situaci je na trhu práce alokováno množství, které je optimální vzhledem ke kapitálovému vybavení ekonomiky. Nezaměstnanost je pouze dobrovolná.
- *Přirozená míra nezaměstnanosti* představuje nejvyšší udržitelnou úroveň zaměstnanosti a odpovídá ukazateli míry nezaměstnanosti v podmínkách, kdy ekonomika optimalizuje svůj výkon (dosahuje výkonu na úrovni tzv. potenciálního produktu – je definován jako nejvyšší udržitelný výkon ekonomiky za podmínek daného množství a kvality vstupů).

12.2 CO ROZUMÍME POJMY?

doplňte

práce

poptávka po práci

mezní produkt práce

příjem z mezního produktu práce

nabídka práce

nominální mzda

reálná mzda

rovnovážná mzda

substituční efekt nabídky práce

důchodový efekt nabídky práce

obyvatelstvo v produktivním věku

ekonomicky aktivní obyvatelstvo

nezaměstnanost

frikční nezaměstnanost

strukturální nezaměstnanost

cyklická nezaměstnanost

dobrovolná nezaměstnanost

nedobrovolná nezaměstnanost

míra nezaměstnanosti

přirozená míra nezaměstnanosti

plná zaměstnanost

12.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ

1. Proč se do nabídky práce nezapočítává každý práceschopný člověk?
2. Které veličiny a proč potřebujeme k odvození poptávky po práci?
3. Jak se změní poptávka po práci, pokud dojde k růstu produktivity práce?
4. Vysvětlíte, jak se určuje míra nezaměstnanosti.
5. Jaký je vztah mezi ekonomicky aktivním obyvatelstvem a obyvatelstvem v produktivním věku?
6. Uveďte, co je hlavním důvodem existence nezaměstnanosti.
7. Jaký je vztah mezi dobrovolnou a nedobrovolnou nezaměstnaností?
8. Vysvětlíte co je přirozená míra nezaměstnanosti a jak souvisí s plnou zaměstnaností.
9. Čím se odlišuje určení optimálního množství práce v krátkém a dlouhém období?

12.4 TESTOVÉ OTÁZKY

1. Nabídka práce
 - a) je tvořena firmami
 - b) je klesající
 - c) může být ovlivněna substitučním efektem
 - d) může být ovlivněna důchodovým efektem
 - e) se vždy rovná poptávce po práci
 - f) je citlivá na reálnou mzdu
2. Nezaměstnanost
 - a) je způsobena neochotou lidí pracovat
 - b) je-li nedobrovolná, pak existují na trhu ti, kteří při dané mzdě jsou ochotni pracovat, ale nemohou najít místo
 - c) vzniká, je-li více pracovních míst, než uchazečů o práci
 - d) znamená, že část ekonomicky aktivního obyvatelstva nepracuje
 - e) může být reálná a potenciální
 - f) vzniká, protože poptávka po práci je determinována množstvím a kvalitou kapitálu
3. Dobrovolná nezaměstnanost
 - a) lidé nejsou ochotni pracovat
 - b) nemůže existovat, protože každý chce pracovat
 - c) je vysvětlována jako upřednostnění volného času před prací při dané mzdě
 - d) při dané mzdě není část ekonomicky aktivního obyvatelstva ochotna pracovat
 - e) existuje, je-li trh práce v rovnováze
 - f) nemůže existovat, je-li na trhu nedobrovolná nezaměstnanost
4. Rozdíl, který při dané mzdě vzniká mezi nabídkou práce a ekonomicky aktivním obyvatelstvem
 - a) je nedobrovolná nezaměstnanost
 - b) je zaměstnanost
 - c) je dobrovolná zaměstnanost
 - d) je reálná mzda
 - e) je plná zaměstnanost
 - f) je dobrovolná nezaměstnanost
5. Plná zaměstnanost
 - a) nemůže existovat
 - b) znamená, že všichni práceschopní pracují
 - c) je na trhu doprovázena dobrovolnou nezaměstnaností

- d) odpovídá situaci, kdy je najato optimální množství práce vzhledem k ostatním výrobním faktorům
- e) znamená, že v ekonomice neexistují nezaměstnaní
- f) je doprovázená přirozenou mírou nezaměstnanosti

6. Důchodový efekt u nabídky práce
 - a) vyjadřuje elasticitu poptávky po práci
 - b) je označení pro vzájemný vztah mezi reálnou a nominální mzdou
 - c) se prosazuje v závislosti na výši nominální mzdy
 - d) se projevuje snižováním nabízeného množství práce
 - e) se projevuje zvyšováním nabízeného množství práce
 - f) nesouvisí s množstvím nabízené práce
7. Pokud není mzda rovnovážná, pak rozdíl mezi nabídkou práce a poptávkou po práci
 - a) je nedobrovolná nezaměstnanost
 - b) je dobrovolná nezaměstnanost
 - c) jsou zaměstnaní
 - d) není součástí ekonomicky aktivního obyvatelstva
 - e) může být nedobrovolná nezaměstnanost
 - f) může zahrnovat i dobrovolně nezaměstnané

12.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ

1. Dobrovolná nezaměstnanost vyjadřuje neochotu pracovat za danou mzdu, nikoliv neochotu pracovat obecně.
2. Nedobrovolná nezaměstnanost je vyvolána vyšší než rovnovážnou mzdou.
3. Jestliže roste reálná mzda, snižuje se rozsah dobrovolné nezaměstnanosti.
4. Je-li na trhu rovnovážná mzda, je dosaženo plné zaměstnanosti a existuje pouze nezaměstnanost dobrovolná.
5. Nedobrovolná nezaměstnanost vzniká vždy, pokud výše mzdy neodpovídá rovnovážné mzdě.
6. Substituční efekt nabídky práce vyjadřuje neochotu pracovat za danou mzdu.

12.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE

1. Graficky znázorněte odvození poptávky po práci a vyznačte její krajní body (tzn. nejmenší a největší množství práce, které je firma ochotna nakupovat).
2. Graficky vyznačte čím byste argumentovali, že je pro firmu nevýhodné najímat množství práce, pro které by platilo, že $ARPL < MRPL$.
3. Znázorněte trh práce a zvolte mzdu na nižší úrovni než je rovnovážná mzda. Při této mzdě vyznačte rozsah dobrovolné nezaměstnanosti.
4. Graficky znázorněte, jak se změní množství práce, které je ochotna firma najímat, pokud dojde k technickému zdokonalení.
5. Graficky vyznačte, jak se změní poptávané množství práce, pokud klesne cena tržní produkce firmy.
6. Jak se změní poptávka po práci, když dojde k růstu produktivity práce?

13. SEMINÁŘ – TRH KAPITÁLU

13.1 SHRNUÍ UČEBNÍHO TEXTU

- Kapitál jako výrobní faktor je považován za faktor odvozený, druhotný. Je výsledkem předchozí hospodářské aktivity a právě *hledisko vzniku a zdroje* je jednou z možností, jak přistupovat k vymezení kapitálu.
- Kapitál se v ekonomii definuje jako *úspory přeměněné v investice, resp. úspory vydávané za účelem zhodnocení*.
- *Kapitálové statky* jsou jednou ze základních forem, ve kterých kapitál vystupuje. Vedle této fyzické formy můžeme odlišit další *dvě rozšířené formy, a to peněžní a fiktivní*.
- *Peněžní formu* představuje kapitál existující v podobě peněžních prostředků. Peníze jsou kapitálem tehdy, jsou-li vynakládány za účelem *zhodnocení (přímo investovat, nabídnout jinému k investicím aj.)*. Peněžní forma je výchozí a zároveň univerzální formou kapitálu.
- *Trh kapitálu je součástí finančního trhu, do kterého náleží i trh peněz*.
- Cenné papíry dokládají především majetková práva, tedy cenné papíry potvrzují podíl na kapitálu společnosti (především akcie). S přechodem k akciové formě podnikání vzrostl význam právě této složky kapitálového trhu.
- Pokud se jedná o dluhopisy, obsahem závazku je výplata dlužné částky ke stanovenému datu. Dlužník musí nejen splatit (umořit dluh), ale platí úrok, cenu za službu, kterou poskytly zapůjčené prostředky. Běžnými dluhopisy jsou směnky, vkladové listy aj.
- Z hlediska obchodování na kapitálovém trhu jsou důležitou formou obligace, které jsou obvyklou formou volně obchodovatelných dluhopisů. Obligace jsou zpravidla dlouhodobé a mají pevnou úrokovou sazbu. Obligace jsou emitovány s cílem získat peněžní prostředky.
- *Fiktivní (portfoliová) forma kapitálu* vystupuje v podobě cenných papírů, které jsou dokladem o kapitálovém vkladu a opravňují k podílu na výsledcích podnikání.
- U kapitálu se budeme setkávat s různými přívlasky, neboť jeho dělení může být prováděno podle různých kritérií. Např. *podle sféry, ve které funguje*, se může odlišovat kapitál průmyslový, obchodní, bankovní, atd.
- *Kapitál jako výrobní faktor jsou především kapitálové statky*, tedy statky dlouhodobé spotřeby, které jsou používány k výrobě dalších statků. *Můžeme rozlišit tři základní kategorie kapitálových statků*:
 - *stavby (např. výrobní a skladové haly, obytné domy, aj.)*
 - *zařízení (především výrobní zařízení, tj. stroje)*
 - *zásoby (např. zboží na pultu atd.)*
- *Kapitál má alternativní možnosti užití (investování)*. Nejdůležitějším měřítkem úspěšnosti volby je *výnosová míra z kapitálu, tj. roční čistý výnos na peněžní jednotku investovaného kapitálu*.
- *Čistý výnos se vypočítá, když od příjmu odečteme náklady*. *Výnosová míra je jako každá míra vyjádřena v procentech*.
- *Úvěr je vztah, kterým vlastník kapitálu poskytuje své prostředky někomu jinému, resp. jeden subjekt jinému subjektu*. Úvěrem se vytváří vztah věřitel - dlužník.
- Rozvoj úvěru je založen na existenci dočasně volných prostředků, které může vlastník za úplatu poskytnout.

- Úvěrování má řadu pozitivních momentů. *Především umocňuje výkonnost ekonomiky tím, že prostředky, které by dočasně ležely ladem přeměňuje ve fungující kapitál, a to bez ohledu na jejich výši (tedy včetně drobných úspor obyvatelstva).*
- Poskytnutí úvěru je službou, která má svou cenu. Touto cenou je *úrok - důchod plynoucí z kapitálu, kapitálový výnos*. Úrok je základní formou výnosu z kapitálu, náleží vlastníkovi (věřiteli), jako odměna za službu, kterou zapůjčený kapitál poskytl. Výše úroku závisí na úrokové míře, která je dána vztahem:

$$i = \frac{u}{K} \cdot 100$$

kde: u – úrok

K – kapitál poskytnutý formou úvěru

- *Úroková míra je cenou, která se utváří na trhu jako výslednice střetu nabídky dočasně volných prostředků a poptávky po těchto peněžních zdrojích.*
- Kapitálové statky se spolupodílí na tvorbě hodnot a prochází *procesem výrobní spotřeby*. Do výrobní spotřeby mohou vstupovat jednorázově (*oběžný kapitál*) nebo tato spotřeba může probíhat postupně (*fixní kapitál*).
- *Amortizační odpisy jsou formou, pomocí níž se proces opotřebení eviduje. Současně vytváří předpoklady pro obnovu spotřebovaného fixního kapitálu, neboť odepsané hodnoty se shromažďují na amortizačním fondu.*
- *Akumulace kapitálových statků je procesem, ve kterém se na základě investic vytváří nové kapitálové statky. Předpokladem je úspora prostředků, které je možno v investice proměnit. Rozlišujeme mezi:*
 - *akumulací peněžní* - úspory se zhodnocují v peněžní formě, tj. např. poskytnutím těchto peněz formou úvěru, který přinese úrok. Jinou možností je např. nákup cenných papírů, přinášejících důchod
 - *akumulací reálnou*, která znamená využití peněžních prostředků k nákupu výrobních faktorů.
- Reálná akumulace kapitálu je tvořena *čistými investicemi*, které jsou vynakládány na nákup dodatečných prvků kapitálu, tzn. jsou základem rozšiřování výroby.
- I na obnovu spotřebovaného kapitálu je třeba vynakládat investice, hovoříme o tzv. *obnovovacích (restitučních) investicích*. Jejich zdrojem je odpisový fond.
- Čisté investice doplněné o investice obnovovací tvoří hrubé investice:

$$I_B = I_N + I_R$$

kde: I_B – hrubé (brutto) investice

I_N – čisté (netto) investice

I_R – obnovovací (restituční) investice

- Předpokladem investiční činnosti je vznik úspor, tj. části důchodu, která není vydána na spotřebu. Jestliže celkové důchody označíme Y , výdaje na spotřebu C a úspory S , platí rovnost:

$$Y = C + S$$

- Toto rozdělování je popisováno pomocí dvou sklonů, které se prosazují v chování příjemce důchodu. Jsou to *sklon ke spotřebě* (C / Y) a *sklon k úsporám* (S / Y).

- Obecně platí, že u vyšších důchodových skupin je také vyšší sklon k úsporám, tedy s *rostoucím důchodem roste sklon k úsporám*. Rostoucí sklon k úsporám znamená i vyšší citlivost na změny úrokové míry.
- Sklony se změnami důchodů mění, což znamená, že i u těchto veličin hrají klíčovou roli jejich přírůstkové hodnoty, tj. *mezní sklon k úsporám a mezní sklon ke spotřebě, které můžeme definovat jako poměry*:

$$mps = \frac{dS}{dY} \quad a \quad mpc = \frac{dC}{dY}$$

13.2 CO ROZUMÍME POJMY?

doplňte

kapitál

výrobní faktor kapitál

kapitálový statek

úspory

formy kapitálu

výnosová míry z kapitálu

úvěr

bankovní úvěr

obchodní úvěr

úroková míra

akumulace kapitálu

reálná akumulace

peněžní akumulace

investice

investice hrubé

investice čisté

investice obnovovací

sklon k úsporám

sklon ke spotřebě

mezní sklon

sklon k investicím

mezní efektivnost kapitálu

očekávání budoucího vývoje

13.3 OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ A PROCVIČENÍ

1. Proč se kapitál charakterizuje jako odvozený výrobní faktor?
2. Co jsou úspory a jaký je jejich vztah ke kapitálu?
3. Proč je peněžní forma kapitálu považována za univerzální?
4. Vysvětlete významu úvěru pro rozvoj hospodářství.
5. Které ekonomické příčiny ovlivnily růst významu úvěru?
6. Porovnejte bankovní a obchodní úvěr.
7. Co platí pro vztah úroku a úrokové míry?
8. Na základě čeho rozlišujeme oběžný a fixní kapitál?
9. V čem spočívá význam amortizačních odpisů?
10. Co je akumulace kapitálu?
11. Vysvětlete vztah mezi peněžní a reálnou akumulací.
12. Uveďte, co považujete za hlavní důsledek akumulace kapitálu z hlediska rozvoje výrob.
13. Uveďte, co považujete za hlavní důsledek akumulace kapitálu z hlediska vývoje trhů.

14. Objasněte vztah mezi akumulací a monopolizací.
15. Co rozumíme investicemi a jak je dělíme?
16. Proč je podmínka $I = S$ důležitá, co vyjadřuje?
17. Jak se určuje výnosová míry kapitálu a v čem je její význam?
18. Pokuste se vysvětlit vztah mezi mezním sklonem k úsporám a kapitálem.
19. Na kterých veličinách závisí sklon k investování?

13.4 TESTOVÉ OTÁZKY

1. Kapitál
 - a) je označení pro peníze
 - b) je označení pro hmotný majetek
 - c) je druhotný výrobní faktor
 - d) jsou úspory
 - e) se definuje jako úspory přeměněné v nákupy
 - f) vzniká díky schopnosti spořit
2. Úvěr
 - a) slouží k přeměně peněz ve zboží
 - b) bankovní nezakládá vztah mezi věřitelem a dlužníkem
 - c) mohou poskytovat pouze banky nebo spořitelny
 - d) je úroková míra děleno zapůjčené prostředky
 - e) slouží k přeměně úspor na investice
 - f) může existovat v podobě obchodní
3. Úroková míra
 - a) je částka zapůjčená na určitou dobu
 - b) určuje cenu, kterou platí dlužník
 - c) je poskytnuta věřitelem dlužníkovi na předem sjednanou dobu
 - d) určuje cenu, kterou platí věřitel
 - e) ovlivňuje efektivnost investování
 - f) se stanovuje v procentech
4. Investice
 - a) restituční slouží k obnově znehodnoceného kapitálu
 - b) čistě se vynakládají v bankovním sektoru
 - c) dělíme na čisté a restituční
 - d) dělíme na restituční a obnovovací
 - e) hrubé jsou částí čistých investic
 - f) netto zvyšují množství kapitálových statků

5. Rovnost $I = S$
- nemůže nastat
 - znamená, že ten kdo spoří také investuje
 - vyjadřuje přeměnu vytvořených úspor na investice
 - může zabezpečit kapitálový trh úvěrovými vztahy
 - umožňuje využití všech potenciálních peněžních kapitálových zdrojů
 - znamená, že nemusí existovat úvěr, a proto nevznikají vztahy věřitelů a dlužníků
6. Sklon k úsporám
- je poměr úspor a úrokové míry
 - je kladný, pokud není celý důchod vydán na spotřebu
 - jsou úspory dělené investicemi
 - má pouze investor
 - je závislý na výši úvěru
 - závisí na výši důchodu
7. Sklon k investování závisí na
- výši úvěru
 - očekávání budoucího vývoje
 - mezní efektivity kapitálu
 - sklonu k úsporám
 - úrokové míře
 - velikosti úspor
8. Pro ochotu investovat platí, že se snižuje, pokud
- se zvyšují pesimistická očekávání investorů
 - pokud se snižují úrokové míry v bankách
 - pokud se zvyšují zisky z dosavadních výrob
 - pokud by měla investice zvýšit celkové náklady firmy
 - pokud roste úroková míra
 - roste mezní efektivity kapitálu
9. Cenné papíry
- mohou dokládat vlastnická, majetková práva
 - mají-li podobu obligace, pak dokládají vlastnická práva
 - dlužnické jsou např. akcie
 - mohou být v podobě dluhopisů
 - mohou být obchodovatelné na burze
 - nelze prodávat
10. Srovnáme-li reálnou a peněžní akumulaci
- rozdíl neexistuje
 - reálná časově předchází akumulaci peněžní
 - reálná je spojena s tvorbou kapitálových statků
 - reálná je označení pro zvyšování množství peněz
 - peněžní je předpokladem reálné
 - reálná je vždycky většího rozsahu

13.5 ROZHODNĚTE, ZDA JE TVRZENÍ PRAVDIVÉ ČI NEPRAVDIVÉ

1. Kapitál jsou peníze a kapitálové statky.
2. Kapitál může být chápán jako hodnota, která se vydává za účelem zhodnocení.
3. Zdrojem kapitálu je úvěr.
4. Pro růst kapitálového vybavení ekonomiky je důležitým předpokladem schopnost vytvářet úspory.
5. Pro růst kapitálového vybavení ekonomiky je nutno využívat odpisových fondů.
6. Investováním dochází k obnově kapitálových statků i jejich dodatečnému zvyšování.
7. Předpokladem reálné akumulace je akumulace peněžní.
8. Ochota investovat je přímoúměrná vývoji úrokové míry.
9. Pokud od obnovovacích investic odečteme investice hrubé, dostaneme investice čisté.
10. Jestliže klesá výnosnost jednotky práce, může se výnosnost kapitálu zvyšovat.

13.6 GRAFICKY ZNÁZORNĚTE

1. Znázorněte graficky vztah mezi výnosností dodatečné jednotky kapitálu a výnosností jednotky kapitálu.
2. Graficky odvoďte tvar individuální poptávky po kapitálu na trhu dokonale konkurenčním.